

Zvládání konfliktů v rodině a při výchově dětí

Jana Ruberová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana RUBEROVÁ**
Osobní číslo: **H118667**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Zvládání konfliktů v rodině a při výchově dětí**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na výchovné styly v rodině;
- na příčiny vzniku konfliktů v rodině;
- na vliv konfliktů v rodině;
- na následky konfliktů;
- na hledání možností, jak nejlépe konflikty řešit a popřípadě jim předcházet.

Součástí práce bude výzkumné šetření zaměřené na hledání odpovědi na otázku, proč dochází ke konfliktům v rodině, a jak je tyto rodiny zvládají.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Eggert, M. Řešení konfliktů. Praha: Portál, 2005.

Kast-Zahn, A. Jak společně s dětmi zvládat výchovné krize. Brno: Computer Press, 2007.

Křivohlavý, J. Konflikty mezi lidmi. Praha: Portál, 2008.

Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 2007.

Prachal, J. Konflikty dětí s rodiči. Praha: SPN, 1970.

Trélaun, B. Překonávání konfliktů v rodině. Praha: Portál, 2005.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Renata Oralová

Institut mezioborových studií

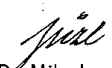
Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Jana Růžerová

Jméno, příjmení studenta

V Brně 14.2.2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Teoretická část práce se věnuje charakteristice rodiny, stylům a chybám ve výchově, příčinám vzniku možných konfliktů mezi členy rodiny, následkům těchto konfliktů, způsobům řešení a případné prevenci. V praktické části byl proveden kvalitativní výzkum formou interview, jehož cílem bylo zjistit používaný styl výchovy dětí, příčiny vzniku konfliktů v rodinách a metody jejich řešení.

Klíčová slova: rodiče, děti, rodina, výchova, konflikt.

ABSTRACT

The theoretical part of the thesis deals with the characteristics of families, styles and errors in the education, causes of potential conflicts between family members, their best possible solutions and ways of prevention. In the practical part of the qualitative research was carried out in the form of an interview, whose aim was to find out that the style of the education of children, the causes of conflicts in families and the methods of their solution.

Keywords: parents, children, family, education, conflict.

Děkuji paní Mgr. Renatě Oralové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla v průběhu zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat celé své rodině za psychickou podporu a pomoc, bez které bych tuto práci nebyla schopna vypracovat.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA	11
1.1 CHARAKTERISTIKA RODINY	11
1.2 TRADIČNÍ RODINA	14
1.3 MODERNÍ RODINA	16
1.4 SOUČASNÁ RODINA	17
1.5 ROLE MATKY, OTCE A DÍTĚTE.....	20
1.6 RODIČOVSTVÍ.....	22
1.7 DÍLČÍ ZÁVĚR	23
2 VÝCHOVA	24
2.1 HISTORIE VÝCHOVY	24
2.2 SOUČASNÝ POHLED NA VÝCHOVU	26
2.3 VÝCHOVNÉ METODY	28
2.4 NEVHODNÉ VÝCHOVNÉ STYLY A METODY.....	32
2.5 ZÁSADY VÝCHOVY	35
2.6 RODIČOVSKÉ POSTOJE	36
2.7 DÍLČÍ ZÁVĚR	39
3 PROBLÉMY VE VÝCHOVĚ	40
3.1 KONFLIKT	40
3.2 PŘÍČINY KONFLIKTU V RODINĚ.....	42
3.3 ZVLÁDÁNÍ KONFLIKTU VE VÝCHOVĚ.....	49
3.4 ZVLÁDÁNÍ KONFLIKTU MEZI SOUROZENCI.....	53
3.5 NÁSLEDKY KONFLIKTU VE VÝCHOVĚ	55
3.6 ODBORNÁ POMOC.....	58
3.7 DÍLČÍ ZÁVĚR	61
II PRAKTICKÁ ČÁST	62
4 VÝZKUM KONFLIKTU V RODINÁCH	63
4.1 CÍL VÝZKUMU	63
4.2 METODA VÝZKUMU.....	63
4.3 ZKOUMANÝ SOUBOR	63
4.4 INTERPRETACE INTERVIEW	64
4.5 KAZUISTIKY	78
4.6 ANALÝZA INTERVIEW	81
4.7 DÍLČÍ ZÁVĚR	87
ZÁVĚR	88
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	90

ÚVOD

Téma „Zvládání konfliktů v rodině a při výchově dětí“ jsem si zvolila proto, neboť konflikty v rodině jsou mezi lidmi často diskutovaným tématem, o kterém často slyšíme a čteme ve všech médiích.

V rodinách pochopitelně dochází ke konfliktům, neboť se zde setkávají lidé, kteří jsou rozdílní, každý z nich očekává od vztahu něco jiného, a s příchodem dětí do rodiny další konflikty přibývají. Rodiče si ze své rodiny přinášejí určité vzorce na řešení problémů, které se od sebe liší. Měli by se proto snažit ve svých vztazích spolupracovat, podporovat a naplňovat soužití rodiny. Děti jsou zrcadlem rodičů a opakují to, co u nich vidí.

Lidé dnes žijí mnohdy hektickým, uspěchaným životem, nemají čas myslet na sebe a své blízké, tlačí je pracovní stres a neustálý tlak. Nevnímají kritické okamžiky v rodině, které mohou vyústit do existenčních problémů. Měli by si osvojit správné postupy v prevenci před vyhrocenými konfliktními situacemi, naučit se komunikovat, dosahovat tak oboustranné dohody, a tím udržovat příjemné mezilidské soužití.

Tato práce může být zdrojem a ponaučením pro ty, jenž děti vychovávají, a všem, kteří se na výchově v rodině podílejí. Domnívám se, že rodičům chybí dostatek informací o správných výchovných metodách, díky nimž lze problémům předejít. Špatně zvolený postup může totiž negativně působit na osobnostní rozvoj dítěte.

V teoretické části této práce chci vyzdvihnout nenahraditelnou funkci rodiny při výchově. Současně popisuji, s jakými typy výchovných stylů a metod se můžeme setkat, jaké zásady jsou ve výchově důležité, a jak ovlivňuje vývoj dítěte postoj rodičů. S tím vším souvisí vznik konfliktů v průběhu výchovy. Proto zde poukazuji na hlavní příčiny vzniku konfliktů a jejich možnosti řešení.

V praktické části bych si chtěla ověřit, jakým způsobem současní rodiče vychovávají své děti, zda používají výchovné metody převzaté od svých rodičů, nebo se naopak snaží některým metodám výchovy vyhnout. Dále chci zjistit, jak při výchově se svými dětmi komunikují, co způsobuje konflikty mezi rodiči a dětmi, a jak vzniklé konflikty řeší.

Toto téma je úzce spjato se sociální pedagogikou, která se zaměřuje na každodenní život jedince, na zvládání jeho životních situací a snaží se uvést do souladu jeho individuální potřeby a zájmy s možnostmi společnosti. Stejně tak funguje i rodina, která se podílí na životě a vývoji dětí, na zvládání jejich životních situací, řeší jejich individuální potřeby

a zájmy s ohledem na možnosti rodiny. Pokud se děti naučí správně řešit konflikty již v rodině, budou je posléze bez problémů zvládat i v širokém kontextu společnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina je nejstarší a nenahraditelnou společenskou institucí, která vznikla především z potřeby své děti ochraňovat, učit, vzdělávat a připravovat pro život. Není však jedinou složkou, která na dítě působí. Svou důležitou roli v jeho výchově hrají také jeho přátelé, škola, volnočasové aktivity aj. Rodina má výsadní postavení v několika směrech. Ovlivňuje vývoj dítěte v nejcitlivějších fázích, uspokojuje jeho základní psychické potřeby a je modelem mezilidských vztahů, které si ponese dál svým životem. Pro dítě je podstatné, aby pro něj rodina zajišťovala pocit bezpečí a jistoty, což je to nejcennější co mu může dát.¹

1.1 Charakteristika rodiny

„Rodina je primární, neformální, malou sociální skupinou, ale je také základní jednotkou lidské společnosti.“²

Pojem „*primární skupina*“ zavedl americký sociolog Charles H. Cooley. Uvedl, že tato skupina se vyznačuje především těmito znaky:

- bezprostředním kontaktem svých členů tzv. tváří v tvář,
- skupina je relativně malá,
- vzniká vztah vzájemné důvěry a solidarity,
- členství je důsledkem faktu zrození, nebo faktu volby,
- členové plní určité role, např. role otce, matky a dítěte.³

Rodinné soužití může mít následující podoby, které dělíme:

1) dle společně žijících generací:

- základní neboli nukleární (otec, matka a děti). Nukleární rodinu rozlišujeme na orientační (výchozí rodina, ve které jedinec vyrůstá) a reprodukční (rodina, kterou si jedinec zakládá sám).

---

¹ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 15-17.

² ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011, s. 197.

³ PETRUSEK, M. *Základy sociologie*. Praha: Akademie veřejné správy, s. 92.

- rozšířená (rodiče, děti a prarodiče).
- 2) dle podílu rodičů ve výchově:
- úplnou (oba rodiče a dítě, děti),
  - neúplnou (jeden z rodičů chybí),
  - doplněnou (např. nevlastní otec, matka, dítě).⁴
- 3) dle autority jednoho z rodičů:
- egalitární (moc otce a matky je stejná, v současnosti nejrozšířenější typ),
  - patriarchální (vůdčí postavení má otec),
  - matriarchální (vládne matka).⁵
- 4) dle fungujících vztahů v rodině:
- dezintegrovanou (projevuje se zejména rozpory mezi rodiči a také rodiči a dětmi),
  - stabilní (vykazuje pozitivní nebo negativní vlastnosti po dlouhé období),
  - nestabilní (projevuje se výkyvy a proměnami svých kvalit v kladném i záporném významu).⁶

Rozlišujeme tyto základní funkce rodiny:

- biologicko-reprodukční - spočívá v zajišťování reprodukce lidského potenciálu,
- ekonomicko-zabezpečovací - vyjadřuje zapojení se rodiny do ekonomického systému společnosti,
- socializačně-výchovná - učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování,
- ochranná - spočívá v zajišťování životních potřeb a pocitu bezpečí všech členů rodiny,
- emocionální - je zásadní a nezastupitelná, žádná jiná instituce nedokáže vytvořit potřebné citové zázemí, pocit bezpečí, jistoty a lásky,

⁴ ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011, s. 199-201.

⁵ VAVŘÍK, M. *Základy sociologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 19.

⁶ MALACH, J. *Teorie metodiky výchovy*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007, s. 83.

- relaxační a regenerační - je závislá na tom, jak tráví všichni členové rodiny společný volný čas.⁷

Ve vztahu k výchově rozlišuje J. Dunovský rodiny:

- **funkční** (plní všechny funkce),
- **problémovou** (některé funkce nejsou dostatečně plněny),
- **dysfunkční** (výskyt závažnějších poruch, které vážně narušují chod rodiny),
- **afunkční** (rodina nefunguje a je zcela narušen její chod a výchova dětí).⁸

Rodina funkční

V rodině funkční, lépe řečeno rodině funkční s problémy se všichni členové respektují a berou na sebe ohledy, vyskytuje se zde rovnováha mezi potřebou soukromí a potřebou sdílení. Každý mluví sám za sebe a komunikace je tvořena z jasných a přímo adresovaných dialogů. Dávají si navzájem najevo potěšení ze společného kontaktu a je zde celkově pozitivnější atmosféra. Rodiče rozhodují o závažné záležitosti dle dohodnutého řešení, i když jejich prvotní názory mohou být rozdílné. Dětem je dovoleno v některých případech s rodiči diskutovat, při čemž je bráno na zřetel jejich přání při konečném rozhodování. Rodinu funkční doplňuje Z. Helus o „*rodinu funkční s přechodnými problémy*“ s různými stupni závažnosti. Některé se týkají problémů mimo rodinu, jako jsou např. ohrožení živelnými pohromami, nestabilitou na trhu práce aj. A do problémů uvnitř rodiny spadají mezigenerační, partnerské konflikty a konflikty rodičů s dětmi. Důležité je, že rodina své problémy dokáže v jisté míře správně vyřešit sama.⁹

Rodina problémová

Rodina problémová vyžaduje jednorázovou či krátkodobou pomoc zvenčí, protože není schopna vyřešit problémy vlastními silami. Vyskytují se zde poruchy některých nebo všech funkcí, které ohrožují systém rodiny nebo samotné dítě.

⁷ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 81-83.

⁸ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, s. 105.

⁹ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, s. 113.

Rodina dysfunkční

Hlavními znaky dysfunkční rodiny je neschopnost členů rodiny spolu efektivně komunikovat, řešit problémy běžné i výjimečné povahy, přiměřeně reagovat a vytyčovat hranice dovoleného chování. Rodina zvládá i běžnou domácí rutinu s obtížemi a nejsou zde jasně dané kompetence. V této rodině jsou dlouhodobé a závažné poruchy funkcí, které není schopna zvládnout sama. Je zde často řešené dilema do jaké míry je potřeba pomáhat s výchovou a péčí o dítě a kdy upřednostnit zájmy dítěte a zajistit mu náhradní rodinnou péči.

Afunkční rodina

Afunkční rodina se vyznačuje tím, že jsou zde absolutně narušeny základní funkce a dítě je ohroženo existenčně. Dochází zde k týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte, pro které je nejlepší ho co nejrychleji z takové rodiny odebrat a zajistit mu ochrannou péči.¹⁰

Základní parametry pro dobré fungování rodiny uvádí I. Plaňava strukturu rodiny, intimitu, osobní autonomii a hodnotovou orientaci včetně postojů, výstižnější vymezení uvádí S. R. Sauber ve čtyřech oblastech:

- „*osobnostní fungování (spokojenost členů se svou pozicí a rolí v rodině),*
- *manželské, resp. partnerské fungování (vzájemný soulad),*
- *rodičovské fungování (odpovědnost za výchovu dětí, pocit obohacení z rodičovské role),*
- *socioekonomické fungování (ekonomická úroveň rodiny i sociální začlenění).“¹¹*

1.2 Tradiční rodina

Rodina jako primární sociální skupina prošla mnoha změnami v souladu s celospolečenským vývojem. Nejprve existovalo volné skupinové sdružení, ve kterém se jeho členové vzájemně podíleli na péči o potomstvo, obstarávání potravy a zajištění

---

¹⁰ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, s. 113.

¹¹ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007, s. 43-44.

celkového bezpečí. Poté se utvořily rody - skupiny pokrevně příbuzných osob, které se vyznačovaly trvalejšími vztahy a zajištěním výchovy. V tomto období převažoval matriarchát. Ženy měly vysoce vážené postavení ve společnosti a vedly domácnost. Začal se omezovat počet osob, které spolu chtěly uzavřít manželství. Toto byl první náznak směřující k dnešnímu typu platného párového manželství. Každý z manželů žil ve svém rodě a jejich soužití se omezovalo na příležitostná setkání a děti byly vychovávány v rodě matky.

Díky namáhavé fyzické práci se změnilo postavení muže, vznikl patriarchát a žena žila s mužem v jeho rodě. Párové manželství se mění v monogamní, i když stále přetrvává řada přechodných forem. V době otrokářství bylo upevněno postavení patriarchální rodiny v právních normách, což je bráno jako důsledek vzniku státu.

Ve feudální společnosti se manželské a rodinné vztahy dostaly pod kontrolu církevní jurisdikce. Církev stanovila přísné nároky na věrnost, kterou vyžadovala i od mužů. Manželství se stalo posvátným svazkem a rozvod byl vyloučen. Povoleno bylo tzv. rozloučení od lože a povinností, ale manželství trvalo dál a manželé nesměli uzavřít jiný sňatek. Muž byl hlavou rodiny a měl výsadní postavení vůči dětem.

Po nástupu kapitalismu byl manželský svazek brán za jakousi kupní smlouvu, do které pronikaly finanční vztahy. V roce 1801 byl vydán Napoleonův zákoník, který prosazoval jednotné právo všech tříd uzavírat sňatek. Roku 1781 se díky patentu o zrušení nevolnictví otvírá možnost svobodného uzavření sňatku. V roce 1783 převzal stát od církve manželskou jurisdikci a zformuloval práva, jejichž principy se u nás dochovaly do roku 1919. Prvotním problémem státní jurisdikce zůstávala v průběhu celého 19. století právní rozlučitelnost manželství. Stále byla uplatňována převaha muže nad ženou a to zejména z ekonomických důvodů. Manželé si měli být věrni, ale nevěra ze strany ženy byla posuzována daleko přísněji. Rozluka byla možná jen v určitých případech a byla prováděna majetkovou sazbou. Ani novela zákoníku z roku 1919 tento problém nevyřešila. Celé meziválečné období se vyznačuje hledáním a nacházením nových modelů, hodnot a mezilidských vztahů. Do 30. let nebyly dokončeny revize občanského zákoníku a ani osnova zákona o manželském majetkovém právu. Následujícím významným mezníkem byla II. světová válka. Došlo k obrovským přesunům lidí a ztrátám na životech.¹²

---

¹² VÝROST, J. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998. s. 320-323.

1.3 Moderní rodina

Tzv. poválečná rodina byla poznamenána velkými změnami, které byly kritické. Pro rodinu byla 50. léta jakýmsi retro časem, rodina se snažila o obnovu svého postavení ve společnosti i svou tradiční a vnitřní uspořádanost a stabilní hierarchii, která sloužila pro společnost jako norma.

V průběhu 60. let vládla představa o rozkvětu šťastné dvougenerační rodiny s tradičně oddělenými rolemi muže a ženy s alespoň třemi dětmi. Do společnosti ale vstoupila silná generace narozená po druhé světové válce, která odmítala systém hodnot svých rodičů. Nastala jiná realita, vznikla rodina nukleární (manželská), která rušila tradiční vazbu několika generací.

Rozvojem nové technologie - antikoncepce, která se dostala poprvé člověku do rukou, nastala tzv. sexuální revoluce, mimomanželská sexualita se stala legitimní a rodina přestala být jediným přípustným prostředím sexuality. Od počátku 70. let začal prudce stoupat počet nemanželských dětí v některých zemích až na více než polovinu. Rodina tím ztratila monopol manželství na plození a socializaci dětí.

Před uzavřením manželství si lidé mohli svobodně zvolit svého budoucího partnera. V tradiční rodině tomu bylo tak, že vybírali dětem partnera jejich rodiče s ohledem na jeho společenské a majetkové postavení. Křesťanství, které pojímalo uzavřené manželství jako nezrušitelné a doživotní bylo napadeno pojetím manželství jako právního aktu vypověditelného kteroukoliv ze stran. Nastalo období růstu rozvodů a opakovaných manželství.

Rodina začala ztrácet svou nezastupitelnost v řadě funkcí, které převzaly jiné organizace jako je škola, lékaři, nemocnice a sociální instituce pro nemocné, staré a postižené. Zůstala místem konzumu, zábavy a uspokojování citových potřeb. To ji ovšem vyčlenilo z komunity a stala se útočištěm před bezcitným světem. Hlavní náplní rodiny byla vždy výchova dětí, kterou si udržela dodnes a je v ní nezastupitelná. Nástupem účinné antikoncepce však začalo plánované rodičovství, což mělo vliv na prudce klesající porodnost a vznikl nejčastější typ rodiny s jedním dítětem.

Změnila se i povaha práce. Ženy začaly opouštět domácnost a začaly budovat profesní kariéru stejně jako muži. Mateřství už přestávalo být pro ženy celoživotním údělem, ale stalo se krátkou avšak významnou epizodou.¹³

1.4 Současná rodina

V dnešní společnosti sociologové stále mluví o krizi rodiny, která není pouhým mýtem. Stále se zvyšuje index rozvodovosti a klesá index porodnosti. Rodina je vystavena v posledním desetiletí značným zátěžím, které se navzájem sčítají. Díky demografickým změnám a zvyšující se vzdělanosti žen se rozpadá tradiční model patriarchální rodiny. Muž ztrácí své výsadní postavení a vzdělaná žena se chce uplatňovat ve své profesi. V některých rodinách dochází ke značným změnám v podílu partnerů na zabezpečování běžného rodinného provozu, přesto však stále převládají tradiční představy o rozdělení mužské a ženské role.

Mladým lidem se dnes nabízí široké možnosti, mohou cestovat, zvyšovat vzdělání a budovat kariéru. Po změně situace ve společnosti pro ně ztratilo manželství a rodičovství na přitažlivosti. Odkládají sňatek až na pozdější věk, nebo manželství nechtějí uzavřít vůbec. Rozvod vytváří velkou finanční a emoční zátěž, proto také volí variantu soužití jen tak „na psí knížku“. Tímto rychle přibývá neformálních vztahů, které jsou labilnější než tradiční forma soužití. Takovéto vztahy se mohou jednoduše rozpadnout i z malicherných důvodů. Podstatným důvodem proč neuzavírají manželství, bývá také bytová tíseň, kdy oba partneři ekonomicky nemohou dosáhnout na společný byt. V opačném případě bydlí mladé páry se svými rodiči, zde však často dochází k mezigeneračním rozdíům a velkým nedorozuměním.

Dnes platí, že co manželský pár, to domácnost (samostatná rodina), což platí až do odchodu dětí z domova, případně až do rozvodu páru. Nejobvyklejší rodinou je manželská rodina se dvěma dětmi, ale v posledním desetiletí vzrůstá počet neúplných rodin s jedním rodičem - nejčastěji matkou.¹⁴

Zvyšuje se také stále počet dětí narozených mimo manželství a změnilo se také věkové složení svobodných matek. Dříve to byly ženy velmi mladé, které byly těhotenstvím zaskočeny, nyní jsou to ženy zralejší často kolem 35 roku, nebo ženy, kterým manžel

¹³ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, s. 21-23.

¹⁴ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, s. 253-254.

zemřel. V současné době se osamělými matkami stávají spíše ženy, které mají děti z rozpadlého vztahu, nebo mají děti s mužem, se kterým vůbec trvalý vztah neplánovaly.¹⁵

Přibývá také domácností jednotlivců mužů i žen, tzv. *singl* a partnera nevyhledávají. V České republice je zaznamenán trvalý pokles rodinných domácností (sezdaného či nesezdaného heterosexuálního páru s dětmi, anebo bez nich). Z posledních sčítání lidu vyplývá, že ke konci minulého století tvořily tyto domácnosti tři čtvrtiny všech domácností a tento trend stále pokračuje. Současně s tím se podíl neúplných rodin skoro zdvojnásobil.¹⁶

Vzniká také nový institut registrované partnerství, který mohou na matričním úřadě od roku 2006 uzavřít lesbické a homosexuální páry.

Znaky současné rodiny:

Demokratizace uvnitř rodiny

Nastaly změny v sociálních rolích rodičů. Některá práva a povinnosti, která dříve náležela muži, dnes převzala žena. Rodiče se navzájem v plnění svých rolí doplňují, děti se více zapojují do organizace rodinného života a je mezi nimi a rodiči více partnerský vztah. Přítomnost obou rodičů v rodině je pro děti nenahraditelná a představuje pro ně možný partnerský vztah, který od malička pozorují a učí se na něm, jak takový vztah má fungovat.

Izolovanost

Rodina je uzavřená před vnější společností. Je to důsledek poklesu tendence žít společným životem jednotlivých generací, poklesu významu sousedských vztahů a také obecná tendence ochránit pomyslný klid rodiny před moderní dobou plnou technických pokroků a přílišné medializace.

Zmenšování rodiny

Zvyšuje se počet jednočlenných domácností a osamělých žen s dětmi, což ve spojitosti s izolovaností způsobuje menší stabilitu rodin. Jakékoliv vnitřní otřesy v podobě problémů či nějakých konfliktů mohou vést k vychýlení rodiny z rovnováhy.

---

¹⁵ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007, s. 170-171.

¹⁶ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, s. 253-254.

Dezintegrace

Téměř ve všech rodinách ubývá počet chvil, kdy se členové rodiny scházejí dohromady, aby si sdělili společné zážitky, radosti i starosti a hledali cestu ke vzájemné pomoci a spolupráci. Naopak stoupá počet rodin, které se jen potkávají, korespondují spolu, popřípadě spolu nekomunikují vůbec.

Dvoukariérová rodina

Vzrůstá emancipace žen, které se vzdělávají, zvyšují svou kvalifikaci, lépe se uplatňují na trhu práce, což může vést až k rozpadu rodiny.

Vysoký výskyt rozvodů

Rozpadá se každé druhé manželství. Ročně tak ztratí kontakt trvale s jedním z rodičů až třicet tisíc dětí. Rozvod se stává důležitým faktorem, který ovlivňuje duševní zdraví a osobnostní rozvoj dítěte.

Diferencovanost rodin dle socioekonomické úrovně

Mnoho domácností spadá do rodin s nižšími příjmy, což je nutí řešit finanční potíže půjčkami, které nejsou pak schopni splácet a hrozí jim sociální vyloučení. V takovýchto sociálně slabších rodinách se objevuje častěji deviantní chování a děti se mohou stát oběťmi šikany.¹⁷

Problémy současné rodiny

Sociální stabilita rodiny - stát upozorňuje na klesající porodnost, ale svým přístupem jí stále podporuje. Matky po mateřské dovolené nemohou pro nedostatek míst dát dítě do mateřské školy, tím je ohrožena jejich stávající práce, nebo si nemohou práci vyhledávat, což vede k finančním problémům. Dávky poskytované rodinám s dětmi pro ně nepředstavují výrazné zlepšení, naopak jim stále klesá životní úroveň. Stát spíše jedná ve prospěch svobodných a starých lidí, nežli v zájmu rodin s malými dětmi.

Mezigenerační problémy - kontakty mezi generacemi jsou omezeny na minimum, rodina uznává jiné hodnoty než jejich rodiče. Oproti tomu vzniká tzv. sendvičová generace - kvůli

---

¹⁷ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 83-85.

malému rozestupu mezi generacemi se dnešní střední generace musí postarat o generaci odcházející i generaci nastupující, místo aby si užila klidné penze.

Špatná situace na trhu práce - v některých regionech je tak vysoká nezaměstnanost, že se rodiče dostávají do existenčních problémů, které mají za následek vznik kriminality a mohou vést až k sociálnímu vyloučení rodiny.

Pracovní vytížení rodičů - na jedné straně se rodiče snaží zajistit dětem dobré životní podmínky, ale jejich pracovní nasazení vede k nedostatečnému trávení volného času s rodinou, výchovu dětí zastupují jiné organizace a děti bývají citově deprimované.

Konzumní společnost - rodina se stává spotřební společností, která upřednostňuje materiální hodnoty a často zapomíná na důležitost emocionální složky rodiny.

1.5 Role matky, otce a dítěte

Po narození dítěte do rodiny získávají všichni její členové své nové role. Dítě si pomalu vytváří vědomí rodinné příslušnosti a získává rodinnou identitu. Což znamená, já sem patřím, mám určitý význam, určitou hodnotu a tohle jsou moji rodiče. Je dokázáno, že vědomí vlastního já se lépe a dříve u dítěte rozvíjí, pokud žije ve trojstranném vztahu (já-ty-on) s oběma rodiči, než pouze ve dvojstranném (já-ty), je-li jenom s matkou.¹⁸

Role matky

Matka je jedinou osobou, která je s dítětem v kontaktu už od jeho početí. Ona je ta, která mu dává pocit lásky, bezpečí, mazlí se s ním a pečuje o něj od narození. Už v sedmém měsíci si k ní dítě buduje specifický citový vztah, který k ostatním členům rodiny získává až kolem druhého roku. Matka je připravena kdykoliv pomoci, když se stane něco špatného a dítě jí volá. Hbitě reaguje, když chce dítě dovádět a hrát si. Většinou k ní mají děti bližší vztah než k otci, protože se většinou zajímají o to, jak se mají, co dělají a jak se cítí. Zůstává stále matkou, i když její děti v noci spí, nebo jsou ve škole a ona sama je v zaměstnání nebo někde jinde a tou zůstává i když se děti osamostatní a zakládají vlastní rodiny.

---

¹⁸ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 51.

Role otce

Otec je zpravidla ten, kdo zabezpečuje rodinu ekonomicky. Když už má však možnost být s dětmi, poskytuje jim řadu podnětů a hraje si s nimi víc než matka, která je vytížená starostmi o domácnost. Je schopen pečovat o dítě stejně jako matka, jen to dělá jiným způsobem. Často se však věnuje dítěti, až když je soběstačné a je schopno se s ním dorozumět.¹⁹

Otec je důležitý hlavně pro syny, je pro ně významným představitelem mužské role. Syn se učí nápodobou specifický mužský postoj k životu a k jeho hodnotám. Vůči dcerám je otcova role podporující pro jejich roli ženy a budoucí vztahy k opačnému pohlaví.²⁰

Role dítěte

„Dítě touží po otvírání nových stránek kouzelného světa a po kráse citů ve svém okolí. Čím dříve po narození dostává dítě tuto náplň od své matky, tím větší jsou možnosti jeho rozkvětu.“²¹

Dítě je už v prenatálním období s matkou „emočně vyladěno“, tím se mezi nimi vytváří určitý dialog, který se plynule po narození rozvíjí ve smysluplnou neverbální komunikaci.²²

Říká se, že jestliže dítě prožije šťastné dětství, je větší pravděpodobnost a naděje, že jednou také připraví šťastné dětství svým dětem.²³

Dítě se chová podle rodičovského vzoru, napodobuje osoby stejného pohlaví, syn otce a dcera matku. Není pochyb o tom, že rodiče bývají vzorem chování k opačnému pohlaví.²⁴

Dítě je od narození na matce zcela závislé. Hledá u ní ochranu a více intimních prožitků, u otce očekává více aktivity, zábavy a legrace. S každým si povídá o něčem odlišném.²⁵

---

¹⁹ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007, s. 177.

²⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000, s. 174.

²¹ LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, s. 47.

²² LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, s. 28.

²³ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 10.

²⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 55.

²⁵ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 51.

„Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají a mají je rádi.“²⁶

V životě dítěte je důležité, aby byly plně uspokojeny jeho základní biologické potřeby. Má-li se dítě vyvíjet ve zdravou a psychicky zdatnou osobnost, musí být v rodině uspokojovány i potřeby psychické:

- *„potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů,*
- *potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech,*
- *potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobám prvotních vychovatelů,*
- *potřeba identity, tj. potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty,*
- *potřeba otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy.“²⁷*

1.6 Rodičovství

Rodičovství je nejvýznamnější, ale zároveň nelehkou etapou v životě člověka.

Rossiová A. uvádí, že se jedná o přechod, k němuž dochází:

- pod silným kulturním tlakem (žena je neustále vystavena otázkám, proč ještě nemá děti),
- mimovolně (kdy dítě bývá většinou počato neplánovaně),
- nerevokovatelně (tato příležitost se nedá smazat a zkusit znovu),
- zlomově (dítě nepřichází na svět pozvolna, ale jednoho dne tu prostě je).²⁸

V okamžiku narození dítěte se stává člověk nepochybně rodičem, dítě nelze vrátit nebo vyměnit za jiné. Rodičovství je zodpovědný a nelehký úkol, na který by měl být každý rodič připravený. Narození dítěte dotváří smysl lidského života. Čím dál častěji dochází k odkladům rodičovství u párů, které po dítěti touží a tento dar jim byl bohužel odepřen.

---

²⁶ MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2008, s. 16.

²⁷ MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2008, s. 37-38.

²⁸ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, s. 148-151.

Muži a ženy, kteří se rozhodli děti nemít, se stali fenoménem dnešní doby. V roce 2008 vznikl klub No Kidding CZ, ke kterému se hlásí ti, co děti ještě nemají a do budoucna je ani neplánují a hlavně se brání nátlaku těch, kteří již děti mají. Jako důvod např. uvádějí, že důsledkem přelidnění ubývá příroda, zhoršuje se životní prostředí, vzrůstá počet hustě osídlených oblastí, což má i za následek nedostatek zdrojů, které vyvolávají války a utrpení po celém světě.²⁹ Mnoho lidí, kteří odkládají rodičovství, se nechtějí stát tzv. „oběťmi rodičovství“, ³⁰ domnívají se, že narození dítěte:

- je velkým zásahem do profesní kariéry,
- promění způsob života,
- je zásahem do osobní ekonomiky,
- je hrozbou stability vztahu s partnerem,
- přináší zdravotní a výchovná rizika,
- je nezvratné rozhodnutí, které nelze vzít zpět,
- potvrdí jejich obavy, že nejsou dobrými rodiči,
- není vhodné do dnešní společnosti.³¹

Rodičovství skýtá i různá nebezpečí. Stává se, že některý z rodičů není ještě pro rodinu zralý a nic mu to neříká. Nebo mu vzniklé problémy ze soužití s dítětem už přerůstají přes hlavu. Neumí si najít způsob jak si odpočinout, odlehčit, a jinak rozdělit práci.³²

1.7 Dílčí závěr

Je zřejmé, že rodina v dnešní době prochází mnoha změnami, ale přesto zůstává stabilizujícím prvkem společnosti. Ať už je to rodina úplná, neúplná či náhradní, přesto zůstává nenahraditelnou a jedinečnou institucí pro dítě, ale i pro dospělého člověka. Je důležitá pro předávání informací z generace na generaci a funguje spolu s výchovou jako nejvýznamnější socializační činitel.

---

²⁹ Rodičovství. *NoKiddingCZ* [online]. 2012 [cit. 2014-2-4]. Dostupný z WWW: <<http://www.nokiddingcz.com/nokiddingcz/>>.

³⁰ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, s. 105.

³¹ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007, s. 157.

³² MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2012, s. 24-25.

2 VÝCHOVA

„Výchova je záměrné více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování v souladu s cíli dané skupiny a kultury.“³³

Při výchově na dítě působí určitým způsobem nejen rodiče, ale i škola, volnočasové aktivity, masmédiá a další. Výchova není jen jednosměrným působením, protože vychovávání působí také na vychovatele. Probíhá zde vzájemná interakce a komunikace, a tím se vyvíjí osobnost jak vychovatele tak vychovávaného. V příznivých případech se rozvíjí a v nepříznivých se deformuje. Velmi záleží také na tom, jak přijímají děti své rodiče, jejich požadavky a působení, zda a jak se sami snaží něčemu naučit a rozvinout v sobě určité vlastnosti.³⁴

2.1 Historie výchovy

Výchova jako cílevědomá pomoc a záměrný vývoj osobnosti člověka se v naší společnosti nachází od nepaměti.

Prvobytně pospolná společnost - charakterem této společnosti bylo připravovat mládež k účasti na život dospělých. Základ byl ve výchově tělesné a pracovní. Díky pracovním návykům se mládež naučila mnohým znalostem, jako je počítání, poznávání přírody a jiné. Začala se zde také vyvíjet výchova rozumová, mravní a náboženská, protože člověk musel dodržovat ve společnosti určitá pravidla chování. Jednalo se tedy o všestrannou výchovu všech ve společnosti.

Starověké Řecko - bylo tvořeno řadou městských států, z nichž byli nejvýznamnější Sparta a Atény, s různým typem otrokářského zřízení. Došlo k rozdělení společnosti na třídy, vyššího vzdělání se dostávalo jen svobodným občanům. V obou se vyvinul

---

³³ HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010, s. 670.

³⁴ ČÁP, J.; MAZLISH, E. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: Institut sociálních vztahů, 1996, s. 13-14.

specifický model výchovy, který odpovídal podmínkám dané společnosti. Šlo o to, aby člověk podřizoval své zájmy zájmům společnosti.

Antická Sparta - výchova byla státní a uskutečňovala se od 7 do 18 let a její hlavní složkou byla výchova tělesná a vojenská, kterou mohly absolvovat i dívky.

Atény - cílem aténské výchovy byla tzv. kalokagathia, ideál krásy a dobra.

Sokrates - cíl výchovy vidí v rozvoji osobnosti a sebevědomí člověka.

Platón - připouští rodinu a v ní výchovu dětí, vedoucím pracovníkům státu plánuje studium do 35 let.

Aristoteles - jeho pedagogika zastává spojení výchovných složek (mravní, tělesné, rozumové).

Starověký Řím - výchova se vyvíjela v závislosti na systému řecké výchovy mravní, tělesné a vojenské. Politické podmínky daly vznik nové výchově řečníka a úředníka oddaného republice. Řečník se měl orientovat v oblasti literatury, práva, gramatiky, filosofie, matematiky, astronomie a múziky.

Plutarchos z Chaironeje - kladl důraz na rodinnou výchovu, rovnocenné vzdělání mužů i žen, zaujímal negativní postoj k tělesným trestům.

Středověk - vedoucí ideologií ve výchově bylo křesťanství, které kladlo důraz na přípravu na posmrtný život. Středověcí vzdělanci si osvojovali tzv. sedmero svobodných umění, které zahrnovalo první stupeň trivium - gramatiku, rétoriku, dialektiku a druhý stupeň kvadrivium - aritmetiku, geometrii, astronomii a múziku. Prostý lid byl vzděláván pouze ve čtení, náboženství a pracovních dovednostech.

Humanismus a renesance - hlavním cílem byl všestranný rozvoj člověka, který měl vědět vše o své době díky výchově mravní, rozumové, tělesné, pracovní a estetické.

J. A. Komenský - výchova pro něj byla celoživotní proces jedince od narození až do smrti, který měl brát zřetel na individuální zvláštnosti dítěte.

Osvícenství - v této době byla výchově přisuzována téměř absolutní moc. Člověk byl brán jako nepopsaná deska, kterou zkušenosti a výchova teprve popíší.

John Locke - spatřoval cíl ve výchově gentlemana, který je vzdělán pro praktický život. Výchozí složkou měla být výchova tělesná, mravní, rozumová a pracovní. Estetickou výchovu považoval za méně podstatnou.

C. A. Helvétius - soudil, že při výchově na člověka působí všechny vlivy, které ho ovlivňují.

J. J. Rousseau - viděl základ výchovy v její přirozenosti, svobodě vychovávaného jedince a získávání vlastní mravní zkušenosti.

L. N. Tolstoj - při výchově požadoval svobodu pro žáky, založenou na jejich motivaci k učení.

J. H. Pestalozzi - za hlavní cíl výchovy člověka považoval harmonický rozvoj jeho ducha, srdce a ruky. Zdůrazňoval mravní rozvoj jedince a jeho sebezdokonalování.

Postmodernismus - ve výchově je odmítáno autoritativní vedení, člověk se má rozvíjet jako samostatná osobnost.³⁵

2.2 Současný pohled na výchovu

V dnešním pojetí výchovy jde především o vytváření podmínek pro samostatný a osobitý rozvoj každého jedince v souladu s jeho individuálními předpoklady osobnosti schopné vlastního bytí se sebou samým, s druhými lidmi, se společenstvím a s přírodou.³⁶

Styl výchovy je vlastně způsob výchovy, který pramení ze vzájemného vztahu vychovatele a vychovávaného. Rodič jako vychovatel uplatňuje způsob výchovy za pomoci různých prostředků, postupů a metod. Jaký způsob výchovy rodič použije, závisí na jeho osobní zkušenosti a dovednosti získané z vlastní rodiny, který také ovlivňuje ekonomická, kulturní a výchovná tradice té konkrétní země, doby, rodiny, a jiné.³⁷

³⁵ SVOBODOVÁ, J. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno: MSD, 2007, s. 106-108.

³⁶ SVOBODOVÁ, J. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno: MSD, 2007, s. 60.

³⁷ ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011, s. 53-54.

Způsob výchovy, kdy byl otec hlavou rodiny a všichni ho museli doma poslouchat, už dnes přestává platit. Dnešní generace je neustále ovlivňována okolním prostředím a děti pro sebe vyžadují maximální práva a nechtějí žádné povinnosti. Rodiče bývají často bezradní a uplatňují pak vše povolující nebo nezdravě ochraňující výchovu. Následně pak ve společnosti přibývá panovačných, ziskových a neúspěchu se vyhýbajících typů a ubývá typů sociálně užitečných.

Dělení výchovných stylů dle Lewina:

Autoritativní styl výchovy

Většina z nás byla vychovávána autoritativně, takže s tímto stylem výchovy máme bohaté zkušenosti. Rodiče vládou pevnou rukou a děti musí dodržovat jistý řád, který se nesmí porušit. Při této výchově se používají především fyzické, ale i psychické tresty spojené se zesměšňováním, ponižováním nebo odepíráním lásky. Na děti jsou používány kromě trestů i výhrůžky, nebo odměny za dobré chování. Touto výchovou bývají děti ovlivněny tak, že získají nízké sebevědomí a v životě se vždy podřizují autoritám, kterým se chtějí vždy zavděčit. Jejich iniciativa a činorodost je potlačena, protože je jim vše předem určeno. Může se stát, že se děti proti rodičům postaví a v budoucnu budou s každou autoritou bojovat. Z toho plyne, že tato výchova vede děti ke hněvu, mstě a snaze oplatit ponížení osobě, která se ho na nich dopustila. Pro tyto děti je důležité vítězství, protože se naučily, že ten kdo má moc je druhými uznáván.

Liberální styl výchovy

U této výchovy je dětem dovoleno vše a nejsou uplatňována žádná pravidla a omezení. Rodiče chrání děti před jakýmkoliv překážkami, které jim vstoupí do cesty. Děti pak spíše jen reagují, než přemýšlejí. Nepodílí se na chodu domácnosti, jelikož rodiče dělají vše za ně a slouží jim. Když chce rodič něčeho u dítěte dosáhnout, musí použít úplatky. Díky této výchově si může dítě myslet, že se mu všichni přizpůsobí. Kvůli nezdravému sebevědomí se na něj nemůže nikdo spolehnout. Takové dítě neví, jak se má chovat v běžných situacích, je zmatené a nejisté. Jeho sobectví mu brání v navazování dlouhodobých vztahů. I když všechno má, je nakonec nešťastné.

Demokratický styl výchovy

Při této výchově rodič své dítě bere takové, jaké je, povzbuzuje ho a projevuje mu důvěru. Podporuje ho ve všem, co chce dělat. Všimá si jeho snahy a pokroku, aby dítě mohlo zažít úspěch a zvedlo si sebevědomí. Tato výchova je založena na vzájemném respektu. Rodič s dítětem hovoří jako s rovnocenným partnerem, který má právo na své potřeby a pocity jako on. Dítě má možnost se vyjádřit co se mu nelíbí a co by chtělo změnit. Rodič by měl s dítětem diskutovat, vysvětlovat svá rozhodnutí a naslouchat mu. Neměl by dítě pouze kárat, používat příkazy, urážení a odmítat jeho názory a pocity. Když rodič udělá při jednání chybu, měl by se dokázat dítěti omluvit. Pokud je v rodině respektující komunikace, dítě se naučí spolupracovat, vážit si samo sebe i druhých a jejich názorů. To vše je pro něj velkým přínosem do budoucna, zejména v navazování partnerských vztahů, při řešení konfliktů mezi partnery a výchově dětí.³⁸

J. A. Komenský přistupoval k dítěti jako k nejdražšímu daru, který si zaslouží úctu a má vysokou hodnotu. Zdůrazňoval, že způsob výchovy ovlivňuje vývoj a formování osobnosti dítěte a je proto zapotřebí s ním jednat přátelsky, laskavě, s láskou a důvěrou.³⁹

Děti, které jsou vystaveny přísné výchově, mívají výraznější regulaci chování a vyhledávají stabilnější životní prostředí bez výrazných změn a neznámých situací. Projevuje se u nich konzervatismus, rezervovanost, starostlivost, opatrovnictví a malá psychická vyrovnanost. Naopak děti, které si prošly volným, vysoce liberálním stylem výchovy v dětství, se v dospělosti jeví jako dynamičtější a vyhovuje jim život plný změn, podnětů a dojmů.⁴⁰

2.3 Výchovné metody

Výchovné metody jsou určité způsoby a postupy, které vedou k určitému cíli výchovy. Rodiče tyto metody používají, aby mohli ovlivňovat a usměrňovat chování svých dětí.

---

³⁸ ČAPEK, J.; ČAPKOVÁ, M. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál, 2010, s. 11-14.

³⁹ SVOBODOVÁ, J. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno: MSD, 2007, s. 61-62.

⁴⁰ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, s. 159.

Je ale velmi důležité, aby tyto metody uplatňovali s ohledem na jejich věk a individuální zvláštnosti.

Vysvětlování a přesvědčování - je důležité, aby dítě pochopilo, že to, co po něm vyžadujeme, je důležité. Samo by pak mělo být o správnosti svého chování přesvědčeno.

Rada - radu by měli rodiče dávat s laskavým tónem v hlase, v opačném případě se jedná o rozkaz a ten ve většině případů děti neakceptují.

Prosba - jedná se o jemnou formu výchovného působení, při které dostává dítě možnost volby. Přijímána je lépe než rozkaz a vhodná je především u negativistických a dospívajících dětí.

Rozkaz - je používán tehdy, když mírnější podoba výchovného působení je neúčinná, nebo když rodič nechce dát dítěti možnost výběru v rozhodování. Například, když mu hrozí nebezpečí vstupu do vozovky. Při výchově by ale neměl být převážně používán.

Povzbuzení - účelem povzbuzení je dodat dítěti sebedůvěru a motivovat ho. Čím je dítě menší, tím častěji by se mělo povzbuzení používat, protože ještě nemá dostatek volných vlastností.

Příklad - pro dítě může být příkladem jeho rodič, jiní dospělí a děti nebo kladné a záporné literární postavy.

Cvičení - vede k vytvoření návyku a vhodnou formou hry lze cvičením dítěti ukázat, jak uplatnit požadavky v praxi.

Odměna - odměnou je většinou posilováno kladné chování dítěte.

Druhy odměn:

- slovní - souhlas, ocenění, pochvala - zvyšuje sebevědomí, zvláště u zakřiknutých dětí, zvláště významné je pro dítě, když je pochvala přednesena před kolektivem,
- sociální - úsměv, pohlazení, přivnutí, políbení,
- věcná - dárek po nějakém lékařském zákroku - používáme opatrně a s rozmyslem, aby dítě tuto odměnu nepojalo za samozřejmost.

Trest - je metoda, kterou používáme, když potlačujeme nesprávné chování dítěte a měla by být používána jen v nejkrajnějších případech.

Druhy trestů:

- sociální - projev nesouhlasu mimikou, pohrožení, zvýšení hlasu, vyhubování,
- předmětný - odebrání hračky, zákaz sledování televize,
- tělesný - plácnutí přes ruku, přes zadek, pohlavek.

Zásady při používání trestů:

- netrestáme v afektu, ale s rozvahou,
- netrestáme často,
- trest by měl odpovídat závažnosti provinění,
- trestání by nemělo být kruté a vyvolávat u dětí strach,
- nikdy nedáváme jako trest práci,
- dítě musí vědět z jakého důvodu je trestáno,
- musíme respektovat individuální citlivost dítěte,
- po trestu je důležité navázat znovu normální vztah.⁴¹

Protože jsou děti na rodičích závislé, řídí se tím, co po nich rodiče chtějí. Rodiče tak mohou své děti trestat nebo odměňovat. Dítě získává pocit jistoty, když ho rodiče neodměňují za to, co po něm rodiče vyžadují a pocit nejistoty, když ho rodiče trestají.⁴²

Nevýhody odměn a trestů:

- rodiče jsou odpovědní za chování dětí,
- nepřipouští dětem možnost se samostatně rozhodovat ve svém chování,
- naznačuje, že správné chování dětí je jen v přítomnosti autority,

---

⁴¹ Metody výchovy a jejich využití v závislosti na věku dítěte. *Pro sestry*. [online]. 2004 [cit. 2014-2-26]. Dostupný z WWW:

<http://www.prosestry.cz/studijni_materialy/psychologie/metody_vychovy_a_jejich_vyuziti_v_zavislosti_na_veku_ditete>.

⁴² NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999, s. 61.

- vyvolává odpor, protože si vynucuje poslušnost.

Metoda přirozených a logických důsledků - uznává vzájemná práva a respekt, morálně nikoho neodsuzuje, umožňuje volbu a zaměřuje se na současné řešení s výhledem do budoucna.

Výhody metody logických a přirozených důsledků:

- umožňuje dětem nést odpovědnost za vlastní chování,
- děti mají možnost se rozhodovat sami za sebe,
- dává možnost dětem, aby se poučily ze společenského řádu, místo aby se podřizovaly přání jiných osob.

Rozdíl mezi metodou odměn a trestů a metodou logických a přirozených důsledků

Příklad trestu:

Otec: „Okamžitě toho nechte, nebo jdete obě spát bez večeře!“

Příklad logického důsledku:

Otec: „Můžete se buď uklidnit, nebo odejít od stolu, než budete připravené s námi v klidu jíst.“

Příklad trestu:

Matka: „Lucko, vypni už tu televizi! Chci ještě spát. Jestli ji ihned nevypneš, nebudeš se dívat ani večer!“

Příklad logického důsledku:

Matka: „Lucko, vím, že je sobota ráno a chceš se dívat na svůj oblíbený seriál, ale já bych ráda ještě chvíli spala. Tak buď hodně ztlum zvuk, nebo si běž hrát ven. Vyber si, co uděláš raději.“⁴³

---

⁴³ DINKMEYER, D.; MCKAY, G. *Efektivní rodičovství krok za krokem*. Praha: Portál, 2008, s. 89-91.

2.4 Nevhodné výchovné styly a metody

Nevhodné výchovné styly jsou charakteristické svou nenáročností, citovým chladem, nízkou tvořivostí a nedostatečnou stimulací. Znakem těchto stylů bývá to, že rodiče mívají vůči dítěti nepřiměřená očekávání. Z mnoha výzkumů vyplývá, že tyto ctižádostiví rodiče své děti vnímají jako méně inteligentní, záměrně neposlušné a nešikovné.⁴⁴

Dle Řezáče dělíme tyto nevhodné výchovné styly takto:

Nejednotný přístup - tento styl je charakteristický tím, že rodiče se liší v představách o svém dítěti, kterému pak není umožněno tvořit jednotné a stabilní „JÁ“.

Proklamativní přístup - rodiče často prezentují své úmysly, které se pak ale liší od reality v jejich chování vůči dítěti.

Povolný přístup - rodiče prosazují určité normy, ale při jejich plnění většinou ustoupí. Pro dítě je tato výchova nejednoznačná, kolísající a neurčitá.

Nedůsledný přístup - tato výchova bývá plná nátlaku, náročných požadavků, ale rodiče nedotahují své cíle do konce.

Potlačující přístup - tato výchova je typická u tzv. nechtěných dětí, rodiče většinou přistupují k dítěti nevraživě, protože jim připomíná nějaké životní zklamání, otřes nebo jinou nepříjemnost.

Podplácející přístup - správné chování dítěte je neustále odměňováno za obyčejné věci, které si to ani nevyžadují.

Rozmazlující přístup - příčinou bývá nepřiměřená citová závislost rodičů na dítěti, kteří o dítě dlouho usilovali. Z obavy, aby se jim dítě neodcizilo a nezkazilo, mu brání v osamostatňování.

Protekční přístup - odehrává se tak, že se jednomu dítěti dostává více zájmu a podpory než druhému. Rodiče se snaží tomuto protěžovanému dítěti připravit lepší podmínky pro život, než měli oni sami.

Skleníkový přístup - rodiče se starají o dítě jako o květinu ve skleníku, učí ho jak se chovat v dané rodině a na to jak bude fungovat mimo rodinu, už zapomínají.

---

⁴⁴ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, s. 199.

Moralizující přístup - tento přístup je specifický nastavením norem a postihů, které vyžadují dodržování určitých pravidel a řádu.

Puntičkářský přístup - rodiče se soustředí na každý detail v chování dítěte, neustále na něj dohlížejí a radí mu.

Zanedbávající přístup - je typický nedostatečným stimulováním a podněcováním života dítěte, jde tedy o situaci, kdy je dítě deprivované.

Autoritářský přístup - je projevem nesprávně chápané autority, kdy rodič přistupuje k dítěti nátlakem, odmítáním atp.

Perfekcionistařský přístup - rodiče se neadekvátním způsobem snaží prostřednictvím dítěte dosáhnout svých neuspokojených potřeb a cílů. Často si tak kompenzují své vlastní frustrace.⁴⁵

Nevhodné metody

Oproti metodě přirozených a logických důsledků má nevhodné používání odměn a trestů různé následky.

Už u nejmenších dětí lze zpevňovat žádoucí a oslabovat nežádoucí chování metodou odměn a trestů.

Odměna - jejím neposkytnutím dochází k menší četnosti vyhasínání nežádoucího chování, ale nemá nežádoucí vedlejší účinky trestů.

Trest - trestáním je třeba šetřit a používat ho s rozmyslem, protože může mít řadu negativních následků. Způsobuje příliš silné emoční reakce a to je špatný základ pro jakékoliv učení.

Následky odměn a trestů

Trestání dítěte za chybu, kterou udělá například při domácí přípravě do školy, může způsobit emoční stav bránící osvojení správné reakce. Pokud se tato situace opakuje, stává se předpokladem rozvoje nežádoucích rysů osobnosti - úzkost, ustrašenost, plachost, neprůbojnost. V jiných případech se na tomto základě rozvinou projevy vzdorovitosti, popřípadě až antisociální chování.

---

⁴⁵ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, s. 202-203.

Trest může potlačit nežádoucí chování, ale nenaučí dítě, co má udělat správně. Účinek trestu se projeví až ve spojení s odměnou za dobré chování.

Trest vede dítě k tomu, aby spíše nebylo odhaleno, než aby zakázané činnosti zanechalo. To je příznačné pro situace, kdy nelze zcela nebo částečně potrestat nevhodný projev při každém jeho výskytu. Tímto způsobem pak trest za špatnou známku vede ke lhaní a přepisování známek v žákovské knížce nebo její ztrátě. Trest za ublížení sourozenci může mít za následek zvyšování počtu ublížení v nepřítomnosti rodičů.

Pokud je trest silný a opakuje se, vede dítě k tomu, že se vyhýbá osobě, která ho trestá. Tím se narušuje dobrý vztah mezi dítětem a vychovatelem, který je podstatný pro účinnou výchovu.

Často opakující se trest ztrácí svůj účinek a rodiče si pak neví rady jak dítě trestat, protože už zkusili všechny možnosti trestání.

Trest se může pro dítě stát i odměnou. Když ve škole ruší a učitel ho stále napomíná, dostává se mu pozornosti, kterou by jiným způsobem nezískalo o kterou tak stojí.

Dítě vnímá trest v každém stádiu rozumového vývoje různě, většinou jako nespravedlnost, kterou si pamatuje celý zbytek života. To se stává zejména v případech, kdy je dítě potrestáno za chování, které nemůže ani nedokáže změnit. Stává se to dětem s poruchami pozornosti (ADHD) a málo nadaným dětem se špatným prospěchem ve škole.

Zejména tělesný silný trest udělovaný v afektu může přejít až ke skutečnému týrání dítěte, anebo způsobit vážnou újmu na zdraví. V každém případě by měl být používán zcela výjimečně a v nejlepším případě symbolicky.

Trest vyvolává i značkový efekt. Dítě, které je neustále bráno za špatné, se může dle očekávání rodičů začít takhle chovat schválně.

Je důležité zmínit, že hlavně přísné trestání dítěte rodiči se může stát vzorem jeho vlastního agresivního chování v budoucnu.⁴⁶

---

⁴⁶ LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, s. 264-267.

2.5 Zásady výchovy

Aby byl rodič úspěšný při výchově dítěte, měl by se držet těchto zmíněných zásad, které jsou tvořeny cílem, obsahem, podmínkami a prostředky výchovy a vyplývají z poznání a respektování vztahů uvnitř výchovného procesu.

Zásada úcty ke každému člověku - na úctu a důstojnost má právo každý člověk - malé dítě, starý i postižený člověk. V průběhu výchovy by měl každý rodič dávat dítěti najevo, že si ho váží a respektovat jeho potřeby, přání, názory a zkušenosti. Osobnost rodiče má významný vliv na rozvoj vzájemné úcty a sebeúcty ve výchově.

Zásada ohledu na věkové a individuální zvláštnosti vychovávaného - tato zásada vyjadřuje odlišný přístup k dítěti, některé může být pomalé, stydlivé, postižené smyslově nebo tělesně, s dysporuchami a poruchou učení. Pokud probíhá výchova s ohledem na individuální zvláštnosti dítěte, kdy je uplatňována menší náročnost, až postupně dochází k jejímu navyšování, pak je větší naděje na úspěch a jeho optimální rozvoj.

Zásada opory o kladné rysy osobnosti vychovávaného - každý člověk má dobrou stránku, jde jenom o to ji nalézt. Velký vliv má, jak se staví rodič k záporným stránkám a projevům osobnosti dítěte. Časté upozorňování na nedostatky může vyvolat až rezignaci. Ustavičné napomínání a kritizování se často mívá účinkem, protože může vést k apatii.

Zásada aktivity vychovávaných - rodič by měl výchovu dělat zajímavou, s přitažlivým cílem, vlastním zájmem, kontrolou a hodnocením.

Zásada demokratického vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným - základem výchovy je vytvořit radostný a pěkný vztah mezi oběma stranami. Při výchově by měl rodič vystupovat jako přirozená autorita, kdy dítě vede nejprve způsobem jemného nátlaku a pak domluvou.

Zásada názornosti - znamená být osobním příkladem.

Zásada trvalosti - všechny vědomosti, dovednosti a návyky, které si dítě osvojí, by se měly stát jeho součástí, aby je mohlo kdykoliv využít.

Zásada spojení výchovy se životem - pokud mají rodiče a výchovné instituce z hlediska cílů, metod a forem stejný charakter působení na dítě, vzrůstá naděje na efektivní výchovu.

Zásada důslednosti - rodič musí klást požadavky, zabezpečovat realizaci a provádět kontrolu ve výchově. Pokud tato kontrola není provedena, nelze vytvářet trvalé návyky

a pevný charakter. Dítě okamžitě vycítí nedůslednost a dokáže ji využít v neprospěch výsledků výchovného úsilí.⁴⁷

2.6 Rodičovské postoje

Už když je dítě v matčině těle, je s ním v tělesném, ale i psychickém kontaktu. Z toho vyplývá, že je vychováváno už v době těhotenství. Po jeho narození se rodičům ve skrytu duše začínou vybavovat různé představy a očekávání jaké dítě bude, jak se bude vyvíjet, čeho by mělo v životě dosáhnout a čemu by se mělo naopak vyhnout. A to jsou rodičovské postoje, které mají budoucí mladí rodiče kdesi hluboko zakořeněny z vlastního dětství, které pak předávají dál svým dětem. Průzkumy však ukazují, že i děti, které nemají zkušenost se svými ani náhradními rodiči mají dost sil a s pomocí okolí dokážou být dobrými rodiči.⁴⁸

Při každodenním soužití by měli rodiče dbát na to, aby dítě dokázali povzbudit a tím tak podpořit jeho sebedůvěru.

Kladné postoje rodičů

- Přijímat děti takové jaké jsou - rodiče by měli brát dítě takové jaké je a ne jaké by mohlo být. Neměli by se neustále soustředit na jejich chyby a připomínat jim je, ale měli by své děti spíše povzbuzovat.
- Nevšímat si žalování - nejlepším řešením je žalování ignorovat, zároveň ale rodiče musí věnovat zvýšenou pozornost chování pozitivnímu. Děti žalují proto, aby se jevílo, že jsou hodné a druhému se pomstily. Když jedno dítě žaluje a rodič viníka přistihne, vede to k tomu, aby nynější oběť v dalším případě také žalovala.
- Volit kladný přístup - rodič, který umí své dítě povzbuzovat, nepoužívá vůči dítěti negativní hodnocení. Nastane-li nějaká problematická situace, volí k řešení metodu přirozených a logických důsledků a metodu naslouchání.

---

⁴⁷ KRAUS, B. *Teorie výchovy*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 45-46.

⁴⁸ MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2012, s. 10-12.

- Důvěřovat svým dětem, aby důvěřovaly samy sobě - je zapotřebí se méně věnovat chybám dětí a místo toho jim projevovat důvěru, která je potřebná k získání jeho sebedůvěry.
- Soustředit se na dobré nápady, úspěchy a schopnosti dětí - rodiče by se měli soustředit na to, aby se dítě cítilo užitečné, měli by mu dávat takové úkoly, které zvládne a mohli ho skutečně ocenit.
- Hodnotit i snahu a určité zlepšení, nejen finální výsledek - rodiče by měli přijímat snahu dítěte stejně jako neúspěchy.
- Povzbuzení je lepší než chvála - chvála je pro dítě určitým druhem odměny, oproti tomu povzbuzení je poskytováno za snahu nebo zlepšení, které vede k vnitřní motivaci a pomoci dítěti, že neztratilo vlastní cenu.⁴⁹

Nepřítomnost nebo malý výskyt negativních postojů rodičů k dítěti snižuje výskyt nežádoucích a agresivních postojů na straně dítěte, zvyšuje jeho sebedůvěru a schopnost citové odezvy a dodává pozitivní přístup ke světu.⁵⁰

Kladné postoje rodičů většinou vyvolají u dítěte také kladný a vřelý vztah k rodičům i ke všem lidem ve společnosti a pomáhají mu ve formování svědomí a charakteru.⁵¹

Záporné postoje rodičů

K problémům ve výchově v rodinách dochází nejen tím, v jaké kritické fázi vývojového období se dítě zrovna nachází. Stává se ale i to, že rodiče zaujímají k dítěti stále stejné projevy a postoje a nedokážou je změnit. Vidí v něm neustále malé dítě, které se už dávno nachází ve vyšším vývojovém stádiu.

Negativní postoj rodičů znesnadňuje socializaci a formování charakteru dítěte. To se přestává s rodiči ztotožňovat a podléhá vlivu part a nevhodných vzorů. Z výzkumu, který v roce 1958 provedl pan Helper bylo zjištěno, že děti, které byly neustále

⁴⁹ DINKMEYER, D.; MCKAY, G. *Efektivní rodičovství krok za krokem*. Praha: Portál, 2008, s. 46-49.

⁵⁰ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, s. 196.

⁵¹ ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství., 1980, s. 254.

vystavovány kritizování a nesouhlasu, samy toto negativní hodnocení vlastní osoby přejímají a zažívají negativní vztah k sobě samým a pocit emoční nejistoty.⁵²

Druhy negativních postojů

- Záporné očekávání - pokud rodiče dítěti nevěří, že může obtížnou situaci zvládnout, dávají mu to najevo různými slovy nebo gesty. Dítě se pak cítí neschopné, začíná o sobě pochybovat a chová se tak, jak od něj rodiče očekávali - je neschopné.
- Přehnaně vysoké cíle - rodiče často staví dítě do situace, kdy po něm chtějí něco, co prostě nemůže splnit. Očekávají, že bude vynikat ve sportu, ve škole, v domácích pracích a tak dále. Očekávají od nich výkony neúměrně jejich věku.
- Vyvolávání soutěže mezi sourozenci - rodiče si většinou ani neuvědomují, že mezi sourozenci zavádí soupeření. Šikovné dítě chválí a současně nešikovné kritizují, nebo si ho ani nevšimnou. Takové soupeření může ovlivňovat úspěchy i nedostatky dítěte. Často se stane, že začne vynikat v něčem, co nedokáže jeho sourozenec. V opačném případě se dítě rozhodne nedělat nic, protože ví, že by bylo neúspěšné.
- Přílišná ctižádostivost - rodiče, kteří jsou příliš ctižádostiví, trvají na tom, aby jejich dítě bylo také úspěšné a dosahovalo dokonalých výsledků. Tímto přístupem rodičů je dítě ovlivněné natolik, že nechce dělat nic, pokud si není jisté, že bude nadprůměrné. Ctižádostiví rodiče dítě chválí, ale stále mu dávají najevo, že by mohlo být lepší.
- Dvoji měřítko - mnozí rodiče si myslí, že mají nárok na práva a privilegia, která se na děti nevztahují. Například maminka chce, aby si děti uklidily svoje hračky v obýváku, ale sama tam má věci, které si přinesla z práce. Tímto chováním dávají rodiče dětem najevo, že mají v rodině menší cenu.⁵³

⁵² ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství., 1980, s. 254-258.

⁵³ DINKMEYER, D.; MCKAY, G. *Efektivní rodičovství krok za krokem*. Praha: Portál, 2008, s. 44-45.

2.7 Dílčí závěr

Stejně tak, jak se vyvíjí naše společnost, vyvíjí se i způsoby výchovy. Výchovné metody jsou stále diskutovaným tématem a hledá se ideální cesta. Rodiče balancují mezi autoritativní výchovou svých rodičů a liberálním stylem výchovy, který je jim bližší. Snaží se najít optimální přístup, ve kterém by minimalizovali, či úplně odstranili tělesné tresty. Současní rodiče se snaží svým dětem více přiblížit a pochopit je. Chtějí být lepšími rodiči a nabídnout svým dětem šťastné dětství. Záleží na každém rodiči, jaký styl výchovy si zvolí. Výchova bude vždy ovlivněna instinktem a osobností rodiče. Je velmi důležité, aby oba rodiče byli ve výchově vždy důslední a jednotní. Přitom je nezbytné, aby se obě strany vzájemně respektovaly, jak rodiče své děti, tak děti své rodiče. Cílem je, aby z dítěte vyrostla harmonická osobnost s kladnými hodnotami ve vztahu k druhým lidem. Bez výchovy by člověk sice přežil, ale nebyl by schopen plnohodnotně fungovat ve společnosti.

3 PROBLÉMY VE VÝCHOVĚ

„Dnešní rodiče jistě udělají spoustu chyb, zrovna tak jako je dělali jejich rodiče. Bez chyb by nebyl možný vývoj. Bez problémů by nebylo řešení. Vývoj se uskutečňuje prostřednictvím protikladů a zahrnuje chyby. Pro děti není nic nebezpečnějšího než dokonalí rodiče.“⁵⁴

S výchovnými problémy se potýkají všechny rodiny bez rozdílu. Nezáleží na tom, v jakém rodinném soužití se nacházejí. Problémy většinou nastanou, když dojde k nesouladu názorů, přání a postojů mezi členy rodiny a jejich vnitřním rozporuplným pocitům. Když se v rodině nahromadí problémy, které nechtějí nebo neumí řešit, dostávají se do konfliktů. Vzniku konfliktů také předchází celková psychická rozpoložení rodičů i dětí. Jejich vnitřní pocity a nálady pak ovlivňují jejich chování a prožívání.

Mnoho jiných problémů naopak řeší osamělé matky (osamělí otcové) s dětmi. Problémy z nichž pramení zvýšený stres u matek, lze rozdělit do tří oblastí. Jedná se o praktické otázky týkající se financí, zaměstnání a vedení domácnosti. Dále o osobní problémy, do kterých spadá emoční zátěž, změny pohledu sama na sebe a ohrožení osobní identity. Posledním zdrojem stresu jsou vztahy - závažné problémy v interakci s dětmi, převládající konfliktní vztah s bývalým manželem a nejistota v novém vztahu. Otcové se dostávají často do problémové situace, když svěří soud dítě do jejich péče i přes odpor matky, jež se snaží stále zasahovat do výchovy.⁵⁵

3.1 Konflikt

Pojem konflikt pochází z latinského slova „conflictus“ - srážka. Znamená střetnutí dvou nebo více odlišných a protichůdných snah, sil a tendencí. V českém jazyce lze tomuto slovu přiřadit jiná synonyma jako spor, srážka, soupeření, soutěžení, kolize, neshoda, rozpor, nesoulad, nesouhlas, nesrovnalost, mrzutost, hádka, svár, bitka a jiné.

---

⁵⁴ PREKOP, J.; SCHWEIZER, CH. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha: Portál, 1996, s. 10.

⁵⁵ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007, s. 176-177.

Dělení konfliktů:

- intrapersonální - vnitřní konflikty jednotlivce,
- interpersonální - konflikty mezi dvěma lidmi,
- skupinové - konflikty uvnitř skupiny lidí,
- meziskupinové - konflikty mezi skupinami.⁵⁶

Konflikt patří do náročných životních situací, ve kterých jde o střet protikladných sil na cestě k cíli. Jako konfliktní můžeme vnímat situaci, v níž je nutno zvolit z určitých variant nebo alternativ jednu. Při konfliktu se setkávají různé potřeby, zájmy, cíle, názory a hodnoty. Konflikt bývá spojován spíše s něčím nepříjemným, jako je rozčilení, napětí, úzkost, strach, pocit viny, zlost, agrese a občas bývá spojován s něčím příjemným, jako je uvolnění, uspokojení a radost.⁵⁷

Z hlediska struktury dochází v rodinách ke konfliktům interpersonálním, což jsou konflikty mezi dvěma nebo více osobami. Rodiče a děti v tomto případě vystupují jako individuální osoby, které jsou nositeli vlastních názorů, postojů, sledují vlastní cíle a podobně.⁵⁸

V každé rodině dochází občas k nedorozuměním, hádkám a střetům. Někteří lidé se cítí v těchto situacích bezbranní a bezradní, reagují pláčem nebo rezignací. Jiní křičí, rozčilují se, nechávají se ovládnout hněvem, ale tím jen zvyšují napětí.

Nejčastějšími konflikty v rodině jsou:

- **Konflikty mezi rodiči**

Tyto konflikty ovlivňují chod domácnosti a hlavně výchovu dětí. Mnoho rodičů tvrdí, že se před dětmi nehádají a k takovým situacím dochází za zavřenými dveřmi, nebo když dítě spí. Někteří si ale neuvědomují, že i taková „skrytá“ hádka ovlivňuje celkovou atmosféru v rodině. Děti jsou velmi vnímavé a poznají, že se mezi rodiči něco děje. Celou situaci vnímají díky chování rodičů a zejména matky, která je třeba smutná, roztřesená nebo pláče. Jsou situace, kdy spolu rodiče po hádce nemluví a mlčí. V teorii o agresivním typu chování je mlčení uváděno jako nejagresivnější, které je horší než křik a výhrušná gesta. Takováto

⁵⁶ KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. Praha, 2008, s. 17-18.

⁵⁷ VÝROST, J.; SCHWEIZER, CH. *Aplikovaná sociální psychologie III*. Praha: Grada, 2008, s. 77.

⁵⁸ VÝROST, J.; SCHWEIZER, CH. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008, s. 306.

rodinná atmosféra plná negativních projevů napadá základní potřeby dítěte, což jsou potřeby jistoty a bezpečí.⁵⁹

- **Konflikty mezi sourozenci**

Častým důvodem mezi dětmi je žárlivost a je jen na rodičích jak povzbudí a vybalancují své děti a zdali nepodporují sourozeneckou rivalitu.

- **Konflikty mezi rodiči a dětmi**

Nejčastější příčinou konfliktu je jiná představa rodiče a dítěte. Důvodů, které společně řeší při konfliktu je mnoho. Stále dokola se opakuje co jíst, s čím si hrát, kde si hrát, kdy jít spát, co chci, smím a musím, a podobně.

3.2 Příčiny konfliktu v rodině

Mnoho autorů se shoduje v tom, že určité situace způsobují více konfliktů než jiné. Také nenápadné a stále se opakující drobné konflikty mohou postupem času vyvolat velký konflikt. Rozpoznání příčin a předpokladů konfliktů, tak dává možnost jejich rychlému odhalení a následnému řešení. Mezi předpoklady, které způsobují konflikty, patří:

- rozdílné charaktery osobností, zájmy, potřeby a hodnoty,
- dysfunkční komunikace,
- nejasná pravidla,
- extrémní časový tlak,
- nenaplněná očekávání,
- neřešené a potlačované konflikty.⁶⁰

Rodinná výchova se ve většině případů neodehrává na profesionální úrovni a díky tomu dochází často k chybám, které mohou mít neblahé důsledky na celý život dítěte.

---

⁵⁹ MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, s. 39.

⁶⁰ VÝROST, J.; SCHWEIZER, CH. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008, s. 39.

Chybné přístupy rodičů k dětem

Přílišná přísnost

Někdy bývá důkazem odmítavého postoje ve vztahu rodičů k dítěti a výrazem zklamání, že se dítě nevyvíjí dle jejich představ. Rodiče pohlíží na dítě kriticky, i když chtějí, aby dosáhlo výborného postavení. Vyžadují po něm výkony, které neodpovídají jeho věku a schopnostem. Díky tomuto ambicióznímu výchovnému stylu pak dítě rychle ztrácí sebedůvěru, jistotu, je nespokojené a nešťastné. Někdy pod takovým tlakem dochází až k vážným nervovým poruchám.

Přílišná láska

Přílišná rodičovská láska může vést až k nezdravé shovívavosti, přepjaté starostlivosti a úzkostlivosti. Z obav o dítě, aby se mu něco nestalo, odstraňují rodiče z cesty všechny překážky a nedovolí mu nic dělat. Stále ho kontrolují a omezují v samostatnosti i vlastním projevu. Taková přílišná láska může dojít až k výchově rozmazlující a úzkostné. Ta má buď charakter protekcionistický (rodiče s dítětem přespříliš soucítí, trpí a mají pocity křivdy, nebo se dítěti podřizují, role se tímto promění a dítě vychovává rodiče, místo aby tomu bylo naopak). Podobný je výchovný styl perfekcionistický (rodiče jsou až přespříliš důslední v oblasti hygieny z důvodu možné infekce, mají přehnaný smysl pro pořádek apod., omezují tím jeho svobodu se rozhodnout, což může vést až ke špatnému rozvoji psychiky).

Nedostatek citu

Mnoho rodičů se zabývá jen ekonomickými problémy a zapomínají, že dítě potřebuje rodičovskou lásku, kterou mu nikdo jiný nenahradí. Některým rodičům na dětech vůbec nezáleží a chovají se k nim chladně, odmítavě a někdy až nepřátelsky. Takové chování může dojít až k zavrnutí dítěte, které je bráno jako přítěž.

Lhostejnost

Tento přístup rodičů ve výchově vyjadřuje jejich nezájem o děti, který je provázen neuspokojováním citových potřeb. Vyskytuje se např. při výchově nechtěných dětí nebo tam, kde rodiče postrádají pocit zodpovědnosti z důvodu různých deviací jako je alkoholismus, závislosti apod. Důsledkem může být záškoláctví nebo deviantní jednání u dítěte.

Narušené vztahy v rodině

Mezi rodiči až na ojedinělé výjimky dochází k neshodám ve výchově dětí. Někdy kopírují vlastní rodiče a jindy se snaží vyhnout jejich chybám. Je zákonité, že zkušenosti obou partnerů mohou být výrazně odlišné. Každý se snaží vychovávat děti dle svých nejlepších představ a schopností. Když dítě pozná, že jeden rodič je ve výchově důslednější a druhý ochotnější více povolovat, nepředstavuje to pro něj žádné trauma. Pro výchovu dětí není tak důležitá shoda výchovných přístupů obou rodičů, jako respekt k rozhodnutí toho druhého, což mu poskytuje více zkušeností s různými formami výchovy a zároveň ho vede k různým typům aktivit. Rodinné prostředí, v němž se rodiče neshodují na výchovné metodě a vyskytují se mezi nimi časté konflikty, hrubosti a násilí, je pro dítě traumatizující. Často mívá za následek jeho špatné chování.⁶¹

Nevhodné postoje dítěte

Rudolf Dreikurs byl přesvědčen, že rodiče by se měli důsledně věnovat dítěti a pracovat na jeho rozvoji. Pokud tak nečiní, musí následně věnovat více času usměrňování jeho nevhodných reakcí a zlobení v porovnání s tím, kolik by věnovali času jeho důsledné výchově. Děti i rodiče mají své potřeby, které se snaží uspokojit. Pro pocit tělesné a duševní pohody je důležité uspokojit potřeby tělesné, uznání a úcty, mentální, citové a duchovní. Snahou o uspokojení těchto potřeb je ovlivňováno silně naše chování. Pokud tímto chováním nedosáhneme svých požadovaných účinků, změňme ho tak, aby byly naše potřeby uspokojeny.

Ale proč vlastně děti zlobí? Rudolf Dreikurs vyzoroval čtyři základní pohnutky chování, které rodiče chápou jako zlobení. Jsou to upoutání pozornosti, boj o moc, pomsta a snaha vyhnout se neúspěchu. Tyto způsoby chování děti používají především proto, že cítí ze strany rodičů pochybnosti o jejich schopnostech, chybí jim blízké semknutí s rodiči a nepodílí se na činnostech v rodině. Smyslem takového chování dětí je dosáhnout u rodičů osvědčené obvyklé reakce a tím tak uspokojit své vlastní potřeby.

Příkladem vystřídání všech těchto čtyř cílů je například situace, kdy se dítě chce zapojit do vaření oběda, a tím chce **získat pozornost**. Je však odmítnuto větou někdy jindy, protože jeho pomoc by práci zdržovala. Dítě ale stále trvá na svém a tím začne

---

⁶¹ Kraus, B. *Teorie výchovy*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 59-60.

bojovat o moc. Pokračuje tam, kde rodič přestal. V nestřežené chvíli si vezme sůl a přidá jí ještě více než je potřeba a tím zkaží celý oběd. Když to rodič zjistí, křičí na něj, že je ničitel a odvádí ho násilím do jeho pokoje. Když ho odvádí, dítě se začne **mstít**, že nazve rodiče nejhorším na světě a potrestá ho tím, že jídlo nebude jíst, což také dodrží. Když už má rodič čas se mu věnovat a chce, aby mu dítě pomohlo s umýváním nádobí, nepřítomně sedí a nic nedělá, protože se chce **vyhnout neúspěchu**.

Upoutání pozornosti - děti tohoto cíle dosahují jak pozitivním, tak negativním chováním. Za pozitivní chování je považována výrazná neobvyklá aktivita. Dítě spolupracuje, pomáhá a snaží se neobvyklým výkonem zalíbit. Pro to, aby bylo pochváleno, je neobvykle hodné a získává tím rodičovskou pozornost. Formou negativního chování je neposlušnost, dítě se předvádí, přerušuje hovor dospělých, je dotěrné a žaluje. Pasivní forma bývá lenost nebo úmyslné předvádění neschopnosti při činnostech, které dítě zná. Takové chování se projevuje jako ostýchavost, závislost, úzkostnost a dělání opaku toho, co se po dítěti požaduje.

Boj o moc - aktivní forma tohoto chování je u předškolních dětí, vztekání, kopání kolem sebe a válení po zemi. Malé dítě vycítí, že je toto chování pro rodiče nepříjemné a pokud mu rodič vyhoví, je to pro dítě signál, že takovým chováním vždy dosáhne svého. Školní děti se většinou v boji o moc projevují odsekáváním, dohadováním, odmíčováním, provokováním, lhaním nebo podváděním. Pasivní forma tohoto chování se projevuje tím, že je dítě tvrdohlavé, naoko souhlasí s požadavky a nakonec si vše udělá po svém. Typické je to pro děti vychovávané autoritativně.

Pomsta - toto chování dítěte souvisí s nenaplněným přáním být potřebný a být respektován druhým. Používá ho v případě, že se nedokázalo prosadit mezi ostatními prostřednictvím moci a cítí se pokořeno. Ponižováním jiných se snaží ukázat svou nadřazenost a najít si tak své místo. Většinou se jedná o děti s nízkou sebedůvěrou a ztrátou odvahy překonávat překážky a problémy. Formou uplatňování pomsty bývají pomluvy, nadávky, urážky, agresivní chování vůči okolí nebo vůči sobě. Vnější agrese může mít podobu slovního napadení, rozbíjení předmětů, pohrdání, drzosti, krádeže, fyzického útoku nebo šikanování. Agrese mířená proti sobě se projevuje rizikovým chováním nebo poškozováním vlastního

zdraví, například užíváním drog či pokus o sebevraždu. Pasivní formou může být vzdor, zlomyslnost, přerušování komunikace, uzavřenost a odmítání pomoci. Tímto chováním se dítě snaží pomstít rodičům, většinou si stojí na svém a pokračuje v nevhodném chování.

Snaha vyhnout se neúspěchu - tento cíl je naplňován nejméně, dítě se uchyluje do ústraní a má pocit méněcennosti, protože nepocituje, že je prospěšné a zvládne něco uskutečnit vlastními silami. Tento pocit méněcennosti může vyvolat přílišnou ochrannou péči ze strany rodičů, nebo naopak je zanedbáváno, odmítáno a je mu věnováno minimum potřebné péče. Dítě je většinou vyčerpáno, rezignuje a přestává si věřit. Žije v přesvědčení, že nic nedokáže a ostatní se o něj musí postarat. Aktivní forma tohoto chování je systematické vyhýbání se činností, u kterých dítě ví, že je neúspěšné. Projevuje se to pomocí různých výmluv, které mohou vyústit až ke strachu z vykonávání těchto činností. Pasivní forma s cílem vyhnout se neúspěchu je netečnost, lhostejnost a pláč.⁶²

Vývojová stádia dětí

Rodiče si často neuvědomují úskalí, která dítě v jeho určitém vývojovém stadiu musí zažívat a jednájí s ním nepatřičně s ohledem k jeho věku. Poté se velmi diví, proč tak moc zlobí a nechce s nimi spolupracovat.

Dítě od 1 do 3 let - batole

V tomto věkovém období bývá s dětmi velmi těžké pořízení. Kolem druhého roku života se nápadně vztekají, vzdorují a bývá s nimi velmi těžké pořízení. Nejméně polovina zlostných záchvatů je vyprovokována tím, že rodiče na dítě příliš spěchají a nemají čas se s ním bavit. Hned na něj křičí, místo aby mluvili klidně. Brání mu v nějaké činnosti, která není pro něj až tak nebezpečná, ale rodiče bývají rušeni ve své práci nebo při nějaké zábavě. Jsou ze všeho už unavení a otráveni, a mají toho už prostě dost. Nemá smysl dítě za jeho nějaký záchvat vzdoru či zlosti trestat, z jeho strany je to totiž projev slabosti malého nevyzrálého organismu.⁶³

---

⁶² ČAPEK, J.; ČAPKOVÁ, M. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál, 2010, s. 18-34.

⁶³ MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2012, s. 40-41.

Dítě od 3 do 6 let - věk předškolní

Ustává období vzdoru a nastává období konformity. Dítě chce vypadat jako ostatní a dělat to co ti druzí. Chápe a je ochotno víc než později v životě dodržovat, co se má a nemá dělat. Psychologové uvádí, že v tomto období dítě otiskuje své prostředí. Je fascinováno vším, co je kolem něj. Touží mít dětské napodobeniny, ale zmocní se i nástrojů skutečných a zkouší s nimi dělat, co se dělat má. Proto je potřeba dávat pozor na to, aby byli mimo jeho dosah. Rodiče by neměli promeškat vytváření správných hygienických a společenských návyků. Velice by měli dbát na to, aby se dítě tomu, čemu se učí, naučilo správně. Protože co špatného si teď dítě zabuduje, to se pak velmi těžko odstraňuje.⁶⁴

Dítě od 6 do 12 let - mladší a střední školní věk

V tomto období vstupuje nejen do života dítěte, ale i rodiny škola a s ní spojené starosti. Problémy se týkají většinou školního prospěchu a společenské situace dítěte ve škole. Rodiče by měli projevovat zájem o školní práci dítěte, pracovat s ním, dělat úkoly a kontrolovat přípravu. Důležité je podotknout, že by to měl dělat ten, kdo má pevnější nervy. Jestliže se začne u dítěte projevovat slabý prospěch, potíže s učením, pamětí, soustředěním, a jestliže si učitelé stěžují, neudělají rodiče chybu, když se poradí s odborníkem. Předjdou tak výchovným přehmatům, jako je uložení trestu za něco, za co nemůže, a nedorozuměním z nichž všechno zlé pramení.⁶⁵

Dítě od 12 do 18 let - starší školní věk, puberta

Dochází k rozporuplným jevům, kterých je celá řada. Dospívající děti mají bystré úsudky, které ale nejsou podloženy životními zkušenostmi a znalostmi. Jsou tedy často ukvapené, nesprávné, až skoro směšné. Jestliže by se rodiče tomu chtěli zasmát, riskují, že by se dítě cítilo ponížené, uražené a dotčené, a mohlo by reagovat vzdorem. Jeho já je v této době příliš citlivé a zranitelné. Dítě v tomto období objevuje svůj vnitřní svět a zajímá se o vnitřní svět i těch druhých. Podle sebe soudí ostatní. Prověřuje rodičovskou autoritu, kterou vyhodnocuje často jako ne zcela ryzí a rodiče se mu nemohou bránit. Mnoho času tráví denním sněním, objevují intimitu a chtějí být se svými pocity sami. Největší

⁶⁴ MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2012, s. 51.

⁶⁵ MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2012, s. 61-63.

vychovatelskou ctností rodičů je v tomto období zdrženlivost, trpělivost a optimistický pohled do budoucna.⁶⁶

Sourozenecké konstelace

To, jak se dítě chová při řešení nějakého problému, ovlivňuje i to, v jaké pozici se dítě mezi svými sourozenci nachází. Rodiče by si měli dát pozor na to, co je potřeba podporovat a čeho se naopak vyvarovat u svých dětí podle toho, v jakém pořadí jsou narozeni.

Prvorozené dítě - bylo zvyklé, že mu byla věnována pozornost do té doby, než se narodil další sourozenec. S příchodem druhého sourozence se s ním jedná jako s velkým a ztrácí úzký vztah s rodiči, jejich péčí a něžností. Někdy si může myslet, že už není pro rodiče dobré a oni ho nemají rádi. Snaží se udržet své postavení, a když se mu to nedaří, může se o to snažit nevhodným chováním.

Druhé dítě ze dvou - toto dítě se může cítit neschopně, protože je neustále srovnáváno s někým starším. Starší sourozenec je pro něj důležitý, pozoruje ho a snaží se ho napodobit. Může se pak snažit najít své místo jinak a stát se agresivnějším, pasivnějším, více společenským, nebo samostatnějším.

Prostřední dítě - mezi starším zodpovědným sourozencem a nejmladším mazlíčkem se cítí stísněně. Není tak velké, aby mohlo dělat to co nejstarší, ale ani tak malé, aby mu to prošlo jako nejmladšímu sourozenci. Takové dítě může dospět k názoru, že je svět nespravedlivý, většinou mu záleží na spravedlnosti a dodržování pravidel.

Nejmladší dítě - často se předvádí, aby získalo pozornost, protože mu mnohdy nic jiného nezbyvá. Potýká se s tím, že jeho sourozenci už všechno dokázali. Horší je, když jsou rodiče už unaveni a na jeho úspěchy skoro nereagují a berou je jako samozřejmost. Když je dítě nedostatečně povzbuzováno, může se pak cítit jako méně schopné a může mít menší sebedůvěru.

Jedináček - vyžaduje dostatek pozornosti a hůře snáší, když se má dělit o své věci a péči blízké osoby. Mívá pocit, že je něco zvláštního a snaží se vždy prosadit svou.⁶⁷

---

⁶⁶ MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2012, s. 83.

⁶⁷ DINKMEYER, D.; MCKAY, G. *Efektivní rodičovství krok za krokem*. Praha: Portál, 2008, s. 33.

3.3 Zvládání konfliktu ve výchově

J. Křivohlavý uvádí ve své knize, že konflikty byly, jsou a budou nevyhnutelnou součástí našeho života. Konflikty musí být, protože jsme každý jiný, a to že jsou, vlastně není problém. V čem tedy je problém? V tom jak konflikty řešíme a v tom, co děláme, aby k nim nedocházelo. Pokud je to alespoň trochu možné, měli bychom se snažit konfliktům předcházet.⁶⁸

Každý rodič si přeje, aby jeho dítě dostalo to nejlepší. Snaží se, jak nejlépe umí, aby mohl vyrůst ve zralého a spokojeného jedince.

Jak žít společně

Základem všeho je péče o sebe sama. Popíráním sebe a odkládáním péče o své já, dochází k tomu, že člověk vybuchne a agresivita se projeví křikem, nadávkami, hrubým jednáním nebo dokonce ranami. Je důležité vážit si sám sebe, naslouchat svým emocím a uspokojovat své potřeby.

Vychutnávat si příjemné chvíle, ačkoliv jsou prchavé, existují. Pro někoho to může být obdivování západu slunce a někomu stačí pěkně se obléknout.

Přijímat události, které nemůžeme ovlivnit a neplýtvat na ně energií. Převzít odpovědnost za to co se přihodí, namísto toho ze sebe dělat oběť. Značná část toho, co od druhého očekáváme, i část frustrací může totiž zmizet.

Určovat si malé cíle s ohledem na to, čeho člověk může dosáhnout. Nebo větší cíle rozdělit na malé kroky, uskutečňované samy o sobě v krátkém čase. Jakmile bude jeden z kroků splněn, je třeba se ohlédnout a pochválit se a spokojeně dál pokračovat v cestě.⁶⁹

Stanovení pravidel

Jelikož svoboda každého člověka končí tam, kde začíná svoboda druhého, je nutné k dobrému rodinnému soužití vytvořit pravidla, která zabraňují vzniku napětí a konfliktů. Každá rodina má svá specifická pravidla, která jsou podřízena tomu, v jaké fázi životní etapy se rodina zrovna nachází. Tato pravidla by se měla vyvíjet způsobem, jakým jsou

---

⁶⁸ KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. Praha: Portál, 2008, s. 12.

⁶⁹ TRÉLAÜN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005, s. 23-29.

určována a aplikována. Je na rodičích, aby byli dětem příkladem a tato pravidla dodržovali. Dospělý člověk musí zůstat na svém místě odpovědného a zralého jedince. Rodiče musí dbát na to, aby i tomu druhému partnerovi nechávali prostor a neujímali se všeho sami. Je také dobré si v rodině občas vyměnit role. Matka si odjede na dovolenou odpočinout od nákupů, vaření a domácích prací, které večer zajistí otec. Je prostě dobré obměňovat to, co kdo a kdy bude dělat. Rodina se tak vyhne stereotypu a celkově se zlepší rodinná nálada. Neustálá společnost členů rodiny může vést k napjaté atmosféře. Vztah může být provětrán, když si jeden z partnerů vezme volno a odjede na čas například navštívit své příbuzné. O prázdninách je dobré, lze-li zajistit, aby se rodiče ocitli jako za mlada bez dětí.⁷⁰

Způsoby reakce rodičů na konflikt:

- Negace - útěk, ignorace, rezignace, mlčení, podřízení se,
- Střetnutí - nadávky, hrozby, agrese s cílem zvítězit, tresty,
- Zvládnutí konfliktu - jediný způsob vyřešení konfliktu.

Způsoby zvládnutí konfliktu:

Ústupová pozice - znamená, udělat si od konfliktu odstup, rozšířit si zorné pole a přijmout situaci takovou jaká je.

Dialog - jde o přímou komunikaci mezi osobami, jejichž hlavním cílem je porozumět druhému. Bývá účinný v případě nedorozumění a může stačit i v případě konfliktu.

Domluva - jedná se o komunikaci určenou k nalezení nových možností a poté k ukončení konfliktu. Je to dialog, jehož cílem je, aby se obě strany dohodly.

Rozhodnutí - dělají rodiče nebo rodič, který rozhodne, aby spor urovnal.

Zprostředkování dohody (mediace) - vyžaduje intervenci někoho třetího - mediátora, který pomáhá v rozporu osobám upustit od monologů a opět nastolit dialog.⁷¹

⁷⁰ TRÉLAŮN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005, s. 41-43.

⁷¹ TRÉLAŮN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005, s. 56-60.

Jak dosáhnout spolupráce

Existují dovednosti, které jsou snazší pro rodiče a užitečné pro děti. Ne všechny z nich mohou vyhovovat rodičům a platit na každé dítě. Ale jsou možnosti jak vytvořit atmosféru, ve které začne pomalu narůstat respekt a spolupráce. Před řešením jakéhokoliv problému by měl být rodič natolik klidný, chápavý a vstřícný, aby dokázal naslouchat všem informacím a pocitům svého dítěte bez jakýchkoliv soudů, hodnocení a přednášek. A než začne se samotným řešením, tak by nejprve měl zjistit v jaké náladě je jeho potomek a zeptat se ho, zda si s ním může promluvit, pokud ten odpoví, že ano. Vzájemně by si měli pohovořit o svých pocitech, hledání vhodného řešení a společných nápadech, které by chtěli vyzkoušet.

Příklad spolupráce:

- 1) Popište, co vidíte, nebo popište daný problém.

„Na posteli mám mokrý ručník.“

- 2) Poskytněte informaci.

„Ten ručník mi zamokří peřinu i polštář.“

- 3) Řekněte to slovem.

„Ten ručník.“

- 4) Popište své pocity.

„Nelíbí se mi ta představa, že bych měl spát v mokré posteli.“

- 5) Napište vzkaz nad věšákem na ručníky.

Prosím, pověš mě zpátky, ať můžu už uschnout. Díky tvůj ručník.⁷²

---

⁷² FABER, A.; MAZLISH, E. *Jak mluvit, aby nás děti poslouchaly, jak naslouchat, aby nám děti důvěřovaly*. Brno: Computer Press, 2007, s. 75.

Způsob řešení konfliktu bez trestání

Trestání dítěte po konfliktu nefunguje, necítí lítost za to, co udělalo a namísto toho si představuje akorát odplatu. Mnoho rodičů používá tresty, protože je nikdo neučil jak jinak ukáznit své dítě a těžko si od něj takto získá důvěru a respekt. Lepší je tedy řešit konflikt bez potrestání.

Příklad řešení bez trestání:

- 1) Dejte dítěti najevo jasný nesouhlas, aniž by došlo k napadení jeho osobnosti.

„Moc mě naštválo, když jsem viděl svou pilku jak rezaví na dešti!“

- 2) Uveďte své očekávání.

„Předpokládám, že když si někdo ode mě půjčí mé náradí, tak mi ho také v pořádku vrátí!“

- 3) Ukažte dítěti jak konkrétní věc napravit.

„Tato pilka teď potřebuje ošetřit drátěnkou a mazadlem.“

- 4) Dejte dítěti možnost výběru.

„Můžeš si mé náradí půjčovat, ale musíš ho vracet. Nebo si ho nebudeš půjčovat vůbec. Rozhodni se.“

- 5) Jednejte.

„Tati, proč je krabice s náradím zamčená? To mi řekni ty, proč asi?“

- 6) Řešte problém.

„Co uděláme, aby sis mohl půjčovat náradí, kdy budeš chtít, a já byl klidný, že je náradí zpět na svém místě?“

3.4 Zvládání konfliktu mezi sourozenci

Cílem všeho je dobře konflikt zvládnout, aby zúčastněným stranám přinesl uskutečnitelné řešení, které je přijatelné pro všechny strany. Dobré řešení znamená, že nedojde k opakování se konfliktu, a každý ví a nezapomene, co kdy a jak dělat. A když ne, má mít připravené opravné řešení.⁷³

Stupně konfliktu sourozenců:

Dohadování - je třeba vydržet a nezasahovat, lepší je pak, až se situace uklidní, děti navštívit a pochválit je, jak si pěkně hrají.

Hádky - zásah dospělého může být užitečný.

Rvačky - potenciálně nebezpečná situace, vyžadující zásah dospělého, který musí navrhnout domluvu.

Násilnosti - velmi nebezpečná situace, kdy zásah dospělého je nevyhnutelný. Je třeba po uklidnění dětí promluvit si o tvrdém zásahu a navrhnout diskusi o řešení problému.⁷⁴

Účinné postoje rodičů

Ignorace hádky - rodiče by měli dělat jako by sen nic nedělo, nedívat se na děti a zachovat vnitřní klid. Pokud by nepomohlo se něčím rozptýlit, je lepší opustit místnost a vrátit se až hádka ustane. Pro děti je to dobrá zkušenost, když si konflikt mezi sebou vyřeší sami.

Úprava prostředí sporu - přidáním, odebráním, přemístěním předmětu, o kterém se jedná při sporu.

Rozhodnost a ráznost - je třeba říct co je třeba udělat a upřesnit, jaké chování by bylo vhodnější.

Více řešení - řečené alternativy musí být přijatelné pro dítě, i pro rodiče.

Podpora vyřešení problému - děti se musí naučit domluvit, naslouchat druhému, hledat možnosti, zhodnotit je a rozhodnout se.⁷⁵

⁷³ VÝROST, J.; SCHWEIZER, CH. *Aplikovaná sociální psychologie III*. Praha: Grada, 2008, s. 87.

⁷⁴ TRÉLAŮN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005, s. 73-74.

⁷⁵ TRÉLAŮN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005, s. 66-68.

Neúčinné postoje rodičů

Rodič děti překřičí - hrozí, že se rodič stane součástí konfliktu a jenom rozšíří okruh bojujících. Rodič útočí na samotné dítě, místo aby se soustředil na daný problém. Když reaguje křikem, ztrácí sebekontrolu i autoritu a hrozí, že se mezi dospělým a dítětem vytvoří bariéra.

Rodič se staví na stranu jednoho - rodič na základě rychlého vyhodnocení situace určí, kdo má a kdo nemá pravdu. Poražený má pak pocit nespravedlnosti, touhy po pomstě a podobně. Když rodič vstoupí do konfliktu, vnutí dětem řešení a tím je učiní závislými na dospělé osobě i při budoucích konfliktech.

Rodič zaujímá pozici oběti - takový postoj konflikt nevyřeší. Rodič většinou pronese větu: „Prosím vás přestaňte se prát, nebo se z vás zblázním!“

Rodič rezignuje nebo je lhostejný - když se rodič úmyslně nezajímá o problémy svých dětí, zatím co se konflikt zhoršuje, hrozí nebezpečí, že některé z dětí potřebuje pomoc. Lhostejnost je pro dítě nesnesitelná, raději bude mít tresty, které jsou alespoň nějakou formou vztahu. Lhostejnost není ani tím. Je třeba brát na zřetel, že lhostejnost a trest nejsou řešením, obojí se pojí s násilím.⁷⁶

Reflexe konfliktu - rodinná schůzka

Jednou z možností řešení konfliktů je rodinná schůzka. Osvědčuje se především, když se daný problém týká více osob v rodině. V rodině se demokratické vztahy rozvíjejí lépe, když mají členové rodiny možnost se zapojit do rozhodovacího procesu. Tento způsob domluvy se může uplatnit i ve sporu dvou dospělých osob (rodičů). Tato rodinná schůzka se dá rozdělit do několika etap:

1. etapa - potřeba se zastavit a uklidnit - když se rozhodne rodič přejít k vyřešení konfliktu a činí mu potíže přemýšlet, měl by si napočítat do deseti, nebo si jít zaběhat a být chvíli o samotě.
2. etapa - vytvoření příznivé atmosféry - je třeba vysvětlit všem, v čem metoda spočívá a zjistit, kdy jsou všichni k dispozici.

---

⁷⁶ TRÉLAÜN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005, s. 70-71.

3. etapa - určení problému - problém, kterému všichni rozumí, se snadněji řeší. Je třeba shromáždit fakta a objasnit vlastní potřeby a potřeby ostatních.
4. etapa - spontánní diskuse (brainstorming) - každý by měl předložit svůj návrh řešení, který všichni přítomní později společně zhodnotí.
5. etapa - zhodnocení nápadů - při hodnocení návrhů by se měl brát ohled na pocity a přání všech přítomných.
6. etapa - řešení přijatelné pro všechny - mělo by být vybráno řešení, které se zamlouvá všem. Rodiče by si měli ověřit, zda děti toto řešení dostatečně chápou a souhlasí s ním. Někdy se stává, že děti přijmou řešení jen proto, aby se rodičům zalíbily.
7. etapa - aplikace řešení a zhodnocení výsledků - je třeba rozhodnout, kdo, co, kdy bude dělat a dohodnout se na zkušební době. Po uplynutí zkušební doby by se měla rodina opět sejít a posoudit výsledky a popřípadě je vylepšit.⁷⁷

3.5 Následky konfliktu ve výchově

Rodiče by měli vést děti k pravidlům, kterými se řídí probíhající konflikt. Nesprávným vedením může totiž konfliktní situace vyústit až v násilí, které se projeví fyzickou nebo psychickou destrukcí obou nebo jednoho z účastníků. Důvody bývají různé. Pod násilnými činy bývají často skryté nevyřešené problémy, dlouho zadržovaný hněv, nespravedlivé jednání nebo velké utrpení. Hrozí také nebezpečí, že se násilí bude stupňovat a nikdy se nezastaví. Často se stane, že člověka už nenapadne co říct na vzniklou situaci nebo už nechce trpět a násilí se jednoduše dopustí.⁷⁸

Různé podoby násilí:

- fyzické násilí - třesení dítětem, pohlavky, kopance, rány,
- psychické násilí - psychické týrání,
- slovní násilí - odsuzování, ponižování,

⁷⁷ TRÉLAÜN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005, s. 92-100.

⁷⁸ TRÉLAÜN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005, s. 12-13.

- ekonomické a kulturní násilí - násilník si myslí, že má více práv než poškozená osoba.⁷⁹

Všechny tyto uvedené druhy násilí mohou mít nedozírné následky jak po stránce fyzické tak psychické. Dítě může mít vážná zranění (zlomeninu, otok mozku), vážné následky (ochrnutí, tělesnou vadu) a v některých případech může přestat růst nebo dokonce zemřít. Po psychické stránce se může dítě cítit smutně, být stažené do sebe a vystrašené. S pocitem nízké sebedůvěry se mohou dostavit problémy ve škole, které se často projeví nestálostí, roztěkaností, provokáctvím a zuřivostí. Dalším průvodním jevem může být i špatné přijímání a opětování láskyplných projevů.

Neurotické příznaky a poruchy dětí

Původem neurotických symptomů není dědičnost, ale jako příčiny se uvádějí:

- **výchovné chyby rodičů**, vyplívající z neznalosti optimálních výchovných cílů a postupů (nejednotnost, nedůslednost, neadekvátní požadavky, perfekcionismus, přísnost, nepřiměřené tresty, rozmazlování bránící samostatnosti aj.), ale i nezralosti jejich osobnosti (nezvládnutí emocí, přecitlivělost, úzkostlivost, nepředvídatelné reakce, netrpělivost, mrzutost, aj.),

- **neuspokojivé poměry v rodině** (nestabilita rodinného života, stálé konflikty a napětí, časté změny, alkoholismus aj.). Dítěti pak schází dostatek klidu, projevy lásky a podněty, dodávající mu jistotu a bezpečí.

Nejčastěji se jedná o souhrn řady vnějších neuspokojivých okolností, která při silném či dlouhodobém vlivu překračujícím meze odolnosti nervové soustavy způsobí „fixaci neklidu“, který pak dezorganizuje prožívání a chování dítěte. Odezvy bývají buď neadekvátně silné (psychomotorické rozrušení, nesoustředěnost, nedočkavost, agrese) a naopak neúměrně slabé (stísněnost, nemluvnost, plachost, pomalost, apatie).

---

⁷⁹ TRÉLAÜN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005, s. 12-13.

Neurotické příznaky - jsou reakcí na neurotizující činitele, které se v raných fázích projevují převážně v přijímání a vyměšování potravy a spánku. Tyto příznaky se odlišují dle vývojového stádia dětí, s věkem se mění jejich forma.

Nejčastější neurotické příznaky:

- noční pomočování,
- koktavost,
- mutismus,
- tiky,
- bolesti hlavy,
- strachy, úzkosti, fobie,
- depresivní syndrom,
- hysterické reakce,
- pohybová stereotypie, chudost,
- nutkavé jednání (obsese),
- ipsace (masturbace, onanie).

Neurotické poruchy (neurózy) - jsou různé formy duševního onemocnění, jejichž společným jmenovatelem je konstituční slabost nervové soustavy. Děti jimi druhotně reagují na primární neuspokojivé vlivy okolí. Na jejich vzniku mají podíl prožívané dlouhodobé zátěže, které působí buď přímo, anebo nepřímo v rozsahu celkové konfliktní situace.

Druhy neuróz:

- neurastenie (bolesti hlavy, pocení),
- psychastenie (obavy, obsese, nejistota, pocit méněcennosti),
- hysterie.

Neuróza je nemoc vyléčitelná. Léčba spočívá v omezení negativních vlivů prostředí a v posilování duševní odolnosti. U některých dospělých lze prokázat, že jejich potíže mají základ už v dětském věku, osobnost dítěte je ale v mnoha směrech dosud natolik

nerozvinutá, že její další vývoj závisí nejen na minulých a probíhajících, ale i na nově nastupujících změnách organismu, osobnosti i činitelů.⁸⁰

Jestliže se rodiče stále cítí nervózní, dítě se jim zdá nesnesitelné a neustále je přivádí k zuřivosti, měli by si s někým, ke komu mají důvěru, promluvit. Neměli by se bát a zeptat se na informace, kde v takových případech nalézt odbornou pomoc a nenechávat své problémy jen na sobě.⁸¹

3.6 Odborná pomoc

Někdy jsou problémy ve vztazích uvnitř rodiny už tak závažné, že je potřeba nějaké odborné pomoci zvenčí. Před tím je ale potřeba pečlivě zvážit, zda už jsou vyčerpány všechny ostatní možnosti. Takováto vnější kontrola je totiž spojena s rizikem konfrontace a s možností značné eskalace problémů.

Formy pomoci

Výchovné poradenství

Některá nedorozumění a spory mohou vyplývat z prosté neznalosti, z chybějících informací o tom, co je a co není správné, vhodné a užitečné. Včasná a účelová rada může být pak užitečnou pomocí, jak se vypořádat s hyperaktivitou dítěte, jaká jsou naše práva a povinnosti a jak řešit vznikající neshody.

Psychologické poradenství

Na rozdíl od výchovného poradenství, které pomáhá aplikováním určitých obecně platných zásad, je poradenství psychologické více uzpůsobeno přímo konkrétnímu člověku. Účinnou pomocí zde může být nejen rada, ale i správně položená otázka nebo samo rozhodnutí pomoc vyhledat. Cílem poradenství není člověka změnit, ale snaha mu pomoci využít vlastních možností. Obrací se spíše na rozumové procesy a zabývá se hlavně

---

⁸⁰ ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Nakladatel Jan Šabata, 2000, s. 200-205.

⁸¹ TRÉLAŮN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005, s. 142-143.

přítomností a budoucností. Většinou jde o poměrně krátkodobou spolupráci většinou nepřekračující deset setkání.

Psychoterapie

Psychoterapie se dříve zabývala především léčbou duševních poruch, v současnosti se však stále využívá při řešení životních trápení zdravých lidí. Jejím cílem je změna charakterových vlastností osobnosti, častěji však pracuje se zážitky z minulosti, včetně těch z raného dětství. Většinou jde o proces dlouhodobější, nepřesahující často desítky, výjimečně až stovky terapeutických sezení.

Doprovázení

Někdy jsou v životě člověka situace, které nelze v dané chvíli změnit, jen je pro něj těžké je unést. Pokud nese na sobě velká trápení, může se začít pod nimi hroutit nejen on, ale i jeho vztahy. Doprovázení kvalifikovaným odborníkem může být velkou úlevou.⁸²

Místa pomoci

Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy

Na mnoha místech je to jediná dostupná psychologická služba pro dospělé. Jejich činnost zahrnuje i pomoc lidem osamělým, rodinám zasaženým nezaměstnaností nebo některou z forem závislosti. Vyskytují se téměř ve všech okresních městech. Ten kdo potřebuje vyhledat jejich pomoc, nalezne seznam všech adres na internetových stránkách www.amrp.cz. Dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách jsou tyto poradenské služby bezplatné a pro návštěvu není potřeba žádného doporučení. Veškerá sdělení klienta jsou brána jako důvěrná a klient má možnost vystupovat i anonymně.

Pedagogicko-psychologické poradny

Ten kdo nejčastěji iniciuje kontakt s poradnou je škola, někdy rodiče a velmi výjimečně samotné dítě. Jejich pomoc je také ze zákona bezplatná. Nejčastěji řeší problémy týkající se výuky dětí ve škole, ale také jejich problémy s poruchami chování. Jejich pomoc obvykle spočívá v psychologickém vyšetření dítěte a v poskytnutí návodů, jak lépe překonat problémy v určitém vývojovém období. Významně pomáhají při volbě budoucí profese, vhodného studijního oboru apod. Některé poradny rozšiřují svou oblast působení

---

⁸² ŠMOLKA, P. *Manželská a rodinná trápení*. Praha: Portál, 2008, s. 15-16.

o práci s celou rodinou, zde se jejich činnost blíží té, jakou poskytují poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy. Centrem pozornosti však většinou zůstává dítě.

Psychologická pomoc ve zdravotnictví

Tuto pomoc poskytují psychologové a lékaři nejen na psychiatrických odděleních, ale i v tradičních medicínských oborech jako jsou interna, onkologie, dermatologie či pediatrie. Ve zdravotnictví jsou tyto služby poskytovány bezúplatně v rámci zdravotního pojištění.

Soukromá psychologická praxe

Tuto pomoc psychologové poskytují na základě živnostenského oprávnění. V podstatě nabízejí vše, od posuzování školní zralosti a způsobilosti vlastnit střelnou zbraň, přes léčbu drogových závislostí a výběr pracovníků do náročných profesí, až po individuální psychoterapii, manželské poradenství a léčbu sexuálních poruch.

Centra mediace

Hlavním cílem mediace je snaha zprostředkovat dvěma nebo více stranám efektivní dohodu. Své místo nachází i při řešení problémových vztahů v rodinách. V současnosti u nás existuje mnoho mediačních center pod různými názvy, klíčové slovo v jejich názvu bývá mediace. Každý klient by si měl nejprve zjistit, jakou odbornou průpravou mediační pracovník prošel. Někteří totiž poskytují služby, aniž by absolvovali potřebný výcvik. Veškeré potřebné informace lze nalézt na webových stránkách Asociace mediátorů ČR www.amcr.cz.

Občanské poradny

Jsou zaměřeny na poskytování základních informací o tom, kde lze získat odbornou pomoc, kam podat žádost o sociální dávky, jak účinně využít služeb orgánů státní správy a samosprávy a kde lze nalézt pomoc s celou řadou specifických problémů.

Intervenční centra pro osoby ohrožené domácím násilím

Jejich hlavní náplní je především poskytovat pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Záměrem do budoucna je i práce s osobami násilnými. Adresy všech center lze nalézt na webových stránkách Bílého kruhu bezpečí - www.bkb.cz.⁸³

---

⁸³ ŠMOLKA, P. *Manželská a rodinná trápení*. Praha: Portál, 2008, s. 15-19.

3.7 Dílčí závěr

Problémů v rodinách a konfliktů z nich pramenících je nespočet. Jejich množství přibývá a rodiny je stále méně umí řešit. Je potřeba, aby se lidé snažili alespoň při konfliktu chovat tak, aby druhého neponižovali, neobviňovali a neubližovali mu. V dnešní uspěchané době lidé zapomínají na své blízké, na vzájemný kontakt s nimi, a když už dojde k nějaké interakci, neví si rady a dochází ke zbytečnému násilí. Naštěstí jsou různé možnosti pomoci, které lidé mohou využít a zlepšit si tak vyhlídky na pěkný, společný rodinný život.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM KONFLIKTU V RODINÁCH

Mým cílem je potvrdit, že konflikty jsou naprosto běžnou součástí rodinného života, dále pak zjistit, jaké jsou nejčastější příčiny a druhy konfliktů v rodinách s dětmi mladšího školního věku, a způsoby, jakými rodiny zvládají konflikty řešit a zda vyhledali nějakou odbornou pomoc.

4.1 Cíl výzkumu

Jelikož zkoumané téma je velice rozsáhlé a překročilo by rámeček bakalářské práce, byly za cíl výzkumu zvoleny tyto tematické otázky:

1. *Jaké druhy konfliktů se v rodině vyskytují.*
2. *Jaké jsou hlavní příčiny konfliktů.*
3. *Jaké způsoby řešení konfliktů rodiče uplatňují.*

4.2 Metoda výzkumu

Vzhledem ke zkoumanému tématu jsem k provedení tohoto výzkumu zvolila metodu kvalitativního přístupu. Jelikož jsem k analýze získaných údajů nepoužila statistické metody a data jsem nekvantifikovala, je tento způsob výzkumu dle A. Strausse a J. Corbinové kvalitativní.⁸⁴ K získání výzkumných dat jsem použila metodu *interview*. V mém výzkumu jsem použila klasické interview typu tváří v tvář a dle míry autority tazatele jsem aplikovala metodu polostrukturovaného interview, jak uvádí Miovský.⁸⁵

4.3 Zkoumaný soubor

Zkoumaný soubor reprezentuje skupina osmi respondentů bydlících v Brně (Masarykova čtvrt'). Cílovou skupinu respondentů představují matky (35-40 let) úplných rodin se dvěma

---

⁸⁴ STRAUSS, A.; CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999. s. 10.

⁸⁵ MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. s. 157.

děťmi (chlapec a dívka) mladšího školního věku (6-12 let). V rámci anonymity bylo každému z respondentů přiděleno pořadové číslo, ve kterém byla interview prováděna.

Interview byla uskutečněna v měsíci březnu 2014. Nejčastěji se odehrávala v domácím prostředí respondentů a ostatní probíhala po domluvě například v parku nebo kavárně. Všechna interview byla nahrávána na diktafon přibližně 30 minut, a poté nejpozději do následujícího dne přepsána, aby nedošlo ke zkreslení důležitých informací a byla fixovaná data co nejlépe využitelná.

Přepis neboli transkripce všech dat byl úplný, ale pro analýzu byla vybrána ta, která byla vymezena jako zásadní vzhledem ke stanovenému cíli výzkumu, což odpovídá předem připraveným otázkám, tj. jádru interview.

4.4 Interpretace interview

1. Jaký je Váš názor na konflikty v rodině?

R1: *„Musí být, jedná se o přirozený jev. Pomáhají dětem se vypořádat s konflikty do budoucna, naučí se je tak řešit. Žádná rodina není ideální, v podstatě jsou zdravé.“*

R2: *„Jsou a budou, bez nich to snad ani nejde.“*

R3: *„Jsou a bez nich to nejde.“*

R4: *„Jsou normální součástí života.“*

R5: *„Je to přirozená součást rodinného života.“*

R6: *„Bez nich to nejde, když nejsou konflikty v rodině, znamená to, že si jsou asi lhostejní.“*

R7: *„Jsou zapotřebí.“*

R8: *„Určitě se jim nelze vyhnout, vždy se nějaký objeví.“*

1a) Co považujete za konflikt mezi Vámi a dítětem?

R1: *„Neshodu v názoru, neuposlechnutí mého pokynu, co je potřeba udělat a kdy.“*

R2: *„Konflikt je dohadování, přesvědčování, aby dítě něco udělalo, nebo nedělalo.“*

R3: „Je to určité napětí mezi mnou a jím, rozdílnost v názorech mezi mnou a dítětem. Když já mám jiný názor než to dítě. Když já se snažím donutit dítě udělat to, co si myslím, že je pro něj dobrý. Když dítě si myslí, že ten jeho názor je dobrý a já si myslím, že je špatný, tak dochází k výměně názorů.“

R4: „Za konflikt považuji situaci, kdy mám jiný názor nebo představu než dítě a tento svůj názor chci také prosadit.“

R5: „To je asi hádka, neshoda nad nějakým tématem. Nechtějí udělat to, co jim řeknu, mají výmluvy.“

R6: „Je to v první řadě nepochopení jedné nebo druhé strany toho o čem se bavíme.“

R7: „Za konflikt považuji něco, co musíme řešit zdlouhavě. Bud' je to nějaké vysvětlování, nebo hádání se s dětmi.“

R8: „Rozdílné názory, jiný pohled na věc.“

1b) Jak často dochází k těmto konfliktům?

R1: „Téměř denně.“

R2: „Každý den něco řešíme.“

R3: „U syna je to řekněme dvakrát denně malý konflikt, velký konflikt jednou týdně. Intenzivně třikrát denně u holky, protože je v pubertě. Malá hádka je, když něco chci a trvám na tom, že to tak bude a on má jiný názor. Když je velký konflikt, tak je to hádka s řevem a zákazy.“

R4: „Ke konfliktům dochází u nás několikrát týdně...“

R5: „Každý den.“

R6: „Jednou týdně minimálně ke křiku a dohadům, drobné konflikty řešíme téměř denně.“

R7: „Téměř denně.“

R8: „Ne moc často, zhruba jednou do měsíce.“

1c) Čeho se týkají tyto konflikty? Jaké typy konfliktů řešíte s dcerou a jaké se synem? (obecné problémy, školy, domácích povinností, sourozenecké neshody,...)

R1: „*Jsou to tytéž věci s oběma. Drobnosti jako neobuté papuče, neuklizený psací stůl, neuklizené oblečení, sourozenecké dohady o tom, kdo jak dlouho hraje na tabletu, jestli bude hrát na flétnu hned, nebo až za chvíli, a tak podobně.*“

R2: „*Týkají se hlavně takových těch běžných pravidel. Chci po nich, až přijdou ze školy, aby si umyli ruce, převlékli se, vybalili aktovky, vyhledali úkoly, začaly si je dělat, popřípadě mě požádali o pomoc, když jim něco nejde. Večer si nechtějí vyčistit zuby, umýt se, jít spát. Na všechno mají milion výmluv a důvodů proč to neudělat vůbec nebo udělat jindy než já chci. Zkrátka nechtějí dělat to, co po nich chci ihned, nebo naopak se mi pletou do věcí, které si chci udělat sama. Synovi dělá velký problém škola, ta ho nebaví a raději by se věnoval něčemu jinému. Jinak mi se vším rád pomůže, pokud ho neruším od nějaké činnosti (hry například). Dcera je vcelku se školou sama hotová a nevyžaduje můj neustálý dohled jako syn. Jen je víc drzá a odmlouvá. Syn se ke mně chová slušněji.*“

R3: „*Se synem máme ranní konflikty - nezastlaná postel, nesnědená snídaně, sedí u televize, vyhnat ho včas do školy. Po příchodu ze školy si nechce dělat domácí úkoly, nepřevlíká se. Opakuji vše dvakrát, když ho o něco žádám a na potřetí už musím jít důrazně po něm. Večerní konflikty - nechce si vyčistit zuby, nedostatečně rychle se umývá, nechce si lehnout, nedělá věci, tak jak se mají. U velké slečny jsou to konflikty, co si obleče, jakým způsobem se bude připravovat do školy a hádky se sourozencem.*“

R4: „*Syn je silnější než dcera, a proto mu často připomínám, že je třeba na tuto skutečnost brát ohled při fyzickém kontaktu s dcerou. Dceři zase někdy musím vysvětlit, že nemusí být při hrách a sportu stejně rychlá jako syn a jeho kamarádi, kteří jsou starší než ona. Jinak jsou konflikty podobné s oběma dětmi. Nebaví je si čistit zuby, jíst u stolu a chodit do školy a vstávat v určitou hodinu.*“

R5: „*Nechtějí dělat školu, chystat si věci do školy, dělat úkoly, uklízet si pokoj, čistit si zuby, koupat se. Raději by koukali na televizi, hráli hry na počítači a poflakovali se. Mají neustále svůj názor a odporují mi.*“

R6: „*Se synem převážně řešíme školu. Neustále se dohadujeme o tom, kdy ji bude dělat, co do ní bude dělat a že ji vůbec bude dělat. Na všem se jinak většinou domluvíme. S dcerou řešíme všechno, když ona nemá náladu nebo je unavená, tak končí skoro všechno*

konfliktem. Třeba jestli vůbec půjde do školy, co si vezme k jídlu, co si obleče na sebe. Prostě řešíme cokoliv, když není dobře naladěna.“

R7: „Nejčastěji řeším, že po nich něco chci a oni to nechtějí vůbec udělat nebo to nechtějí udělat teď hned. Případně řeším, proč to má dělat zrovna on, proč to nemá dělat ten druhý. Se synem řeším problémy s domácími úkoly, nemá je pravidelně udělané. Nechce se pravidelně připravovat do školy. Odmlouvá, chce je dělat až za chvíli, nejprve by raději dělal úplně něco jiného. V domácnosti mi také nechce pomáhat, odvolává se na to, proč by to nemohla udělat dcera. Nechá se přesvědčit, až když mu vysvětlím, že dcera už udělala něco jiného. Dcera udělá vše, jen kolem toho nadělá moc řečí. Dokáže se mnou sáhodlouze řešit, proč to zrovna nejde, proč to udělat později, a tak podobně. A to mě hodně rozčiluje a já většinou nemám čas to s ní řešit a díky tomu se dostáváme do konfliktů. V podstatě bych řekla, že víc konfliktů řeším se synem, který se začíná dostávat do puberty.“

R8: „S oběma řeším školu a sourozenecké neshody.“

2. Proč k těmto konfliktům dochází mezi Vámi a dětmi? O jaké důvody se jedná z Vaší strany a ze strany dětí?

R1: „Nejčastěji proto, že děti ignorují můj pokyn, buď ho nevnímají, nebo se jim nechce přestat dělat to, co zrovna dělají. Moje trpělivost je určitě odvislá i od celkové únavy, odpočatá bývám klidnější.“

R2: „Protože si neplní to, co mají a mě nebaví jim to připomínat, pak to několikrát opakovat. Velmi mě to štve. Z mé strany to bude často to, že prostě nemám náladu jim to připomínat, stále je hlídat, jestli je to tak, jak já chci. Chtěla bych mít klid a řeším neustále drobnosti, nemám čas si ani dělat, co chci já. Stále řeším jen provozní věci, co bude k jídlu, jestli mají čisté oblečení na druhý den do školy, ty úkoly, a tak podobně.“

R3: „Děti prostě nechtějí a nedělají často to, co já po nich požaduji a mě to rozčiluje.“

R4: „Děti by rády věnovaly velkou část dne hře, převážně na PC, což bohužel prakticky není možné. Z tohoto důvodu často musím děti upozorňovat, co mají udělat. I já mám své představy, jak trávit čas, a ne vždycky jsem ochotná se podřídit dětem. Po návratu z práce trávím hodně času domácími pracemi a často nemám náladu ani sílu s dětmi diskutovat.“

R5: „Co se týče školy, tak chci, aby děti nebyly úplně hloupé. Proto prostě musím být rázná a dohlížet na ně. Přijdu z práce a chci si odpočinout a nemůžu. Nemám tolik klidu

a děti mi prostě odmítají. Jsou aktivní a nebyvají unavené, tak jako já. Myslím, že kdybych byla víc v pohodě, tak by to nevedlo kolikrát k těm konfliktům.“

R6: „U syna to je většinou snaha si prosadit svůj vlastní názor a u dcery je to únava nejčastěji. Z mé strany to je to stejné, když jsem unavená, tak samozřejmě vyjedu mnohem dřív, což bych v jiných situacích ustála. Nebo když se to prostě nabalí, časový pres a po příchodu domů všichni na mě začnou mluvit a nenechají mě chvíli v klidu. I když je doma manžel, děti vše řeší se mnou.“

R7: „Když mi není dobře, jsem unavená, nevyspalá tak mě vytočí i běžné drobnosti na maximum. Vadí mi, že jim musím opakovat neustále věci dokola. Myslím si, že jsou už velcí a mohli by zvládat věci a rozlišovat co je a co není podstatné. Je potřeba něco udělat, oni to neudělají vůbec, nebo hned.“

R8: „Z mé strany nějaká představa o plnění školních povinností a chování se k sobě. U dětí těžko říci.“

2a) Jste důsledná ve výchově? Dosáhnete vždy svého výchovného cíle?

R1: „Snažím se, ale vždy to nevychází na sto procent. Snažím se hlavně důsledně plnit hrozby. Nevyhrožuji trestem často, ale pokud už jsem v minulosti například řekla, že hračky, které nebudou uklizené do patnácti minut, tak je zabavím. Po těch patnácti minutách to skutečně udělám a vrátím je třeba až za 14 dní. Svého cíle dosáhnu, dítě nakonec udělá co je potřeba.“

R2: „Snažím se být důsledná a řekla bych, že vždy dosáhnu svého cíle. I když s křikem a výhružkami trestu.“

R3: „Snažím se být důsledná. Dosáhnu, nedělám věci za ně.“

R4: „Důslednost je nutná, bez té by to nešlo. Občas ale nedůsledná bývám. Takže i svého požadavku vždy nedosáhnu, nejsem dokonalá.“

R5: „Jsem důsledná, ale nedosáhnou vždy svého výchovného cíle, udělám si to pak raději sama a nechám je být.“

R6: „Vždy to nevyjde, ale snažím se být důsledná.“

R7: „Moc nejsem důsledná. Kolikrát dětem ustoupím a udělám si to, co jsem chtěla, sama.“

R8: „Řekla bych, že asi ano. Většinou dosáhnu toho, čeho chci já. Někdy respektuji, že se jim nechce, protože jsou unaveni a nenutím je.“

2b) Máte doma stanovená pravidla? Daří se Vám je také dodržovat?

R1: „Ano, máme a většinou je dodržujeme. Například čas kdy se jde spát, dobu hraní na počítači, věci co musí udělat ihned po příchodu domů, hračky nepatří na jídelní stůl a tak podobně. Snažíme se jít dětem příkladem. Musím přiznat, že jsme některá pravidla zmírnili po té, co jsme je my dospělí nechtěli respektovat (např. u jídla se nedívá na televizi – jsou situace, kdy se díváme).“

R2: „Pravidla máme, lpím na jejich dodržování. Já je také dodržuji, snažím se dětem ukázat, že to co po nich chci, dělám i já. Chci po nich, až přijdou ze školy, aby si umyly ruce, převlékly se, vybalily aktovky, vyhledaly úkoly, začaly si je dělat, popřípadě mě požádaly o pomoc, když jim něco nejde. Manžel akorát občas dětem nejde příkladem v tom, že nejí v kuchyni, ale v obýváku.“

R3: „Ano máme pravidla. Trvale se snažím dodržovat nějaká pravidla. Myslím si, že je nejdůležitější důslednost. To znamená, když něco po nich chci, nebo jim něco rozkážu, musím trvat na tom, že to splní a udělají. I kdyby to bolelo mě i je.“

R4: „Máme pravidla, která se snažíme dodržovat všichni. Samozřejmě někdy se stane, že je porušíme mi s manželem a děti nám to dávají hned najevo. Například nošení papučí je u nás nutné z důvodu studené podlahy. Každý by si měl dát boty do botníku a nenechávat je jen tak volně u dveří. Jídlo se snažíme jíst jen v kuchyni a ne v obýváku, ...“

R5: „Třeba tatínek řekne, nebudeme mluvit sprostě a sám to nedodržuje. Jinak pravidla máme a řídím se jimi i já. Neporušuju je. Například jídlo jíme jen v kuchyni, ne v obýváku. Tak to dodržuji i já a manžel ne.“

R6: „Televize je povolena až po splnění všech povinností. Jídlo se jí striktně jen u stolu v kuchyni. To dodržuji také.“

R7: „Snažíme se, ale pokaždé to nevyjde, protože máme mnoho zájmů a pokaždé je to nějak jinak. A hodně nám to narušuje náš tatínek. On něco domluví, nebo něco slíbí a pak to nestihne. Děti jsou pak našťavané, poblíž jsem já a řeší to se mnou. Děti nemají žádné stanovené domácí či jiné povinnosti. Dělají vše, až když jim to řeknu.“

R8: „Do jisté míry máme stanovená pravidla. Jedná se o takový ten normální chod domácnosti. Děti po škole mají své povinnosti a těch se drží. Já se jim snažím jít příkladem.“

2c) Jak řešíte partnerské konflikty? Ovlivňují nějak partnerské konflikty Vaše chování k dětem?

R1: „Významnější partnerské konflikty nemáme, pokud ano, tak je vyřešíme mezi sebou, ne před dětmi. Neshoda se projeví spíš mlčením, než hádkou. Snažíme se dodržovat, že „rodiče jsou jeden“ – děti nesmí zkoušet jít za druhým rodičem, když první něco nepovolil. Pokud má druhý rodič jiný názor, tak to klidně před dětmi řekne a probereme to všichni společně. Ale pokud jeden něco zakázal a trvá na tom, tak to vždy platí. Taky ctíme zásadu, že o situaci rozhoduje vždy ten, kdo byl u toho.“

R2: „Partnerské konflikty se snažíme řešit bez křiku, ale nejde nám to. Děti jsou svědky skoro vždy, až je mi to někdy líto. Chováme se někdy s manželem velmi nevhodně. Ale po čase se spolu zase bavíme a někdy se dokážeme i navzájem omluvit, ale je to těžké. Když byly děti malé, tak syn i dcera plakali, když nás viděli při hádce a nechápali to. Dnes už jsou velcí a myslím, že si uvědomují, že je to normální, že se to občas stane a rodiče si prostě potřebují něco vyříkat. Na mé chování k dětem to vliv nemá, jen si myslím, že poznají, že jsem třeba smutná a uplakaná. Ale nejsem k nim nějak třeba přísnější nebo víc zlá.“

R3: „Hádáme se s partnerem před dětmi, myslím si, že to patří k životu. Musí se naučit, že se lidi hádají a zároveň mezi sebou diskutují a komunikují, tak aby mezi sebou ten spor vyřešili. Asi nás napodobují, protože na sebe taky řvou.“

R4: „Své případné partnerské konflikty se snažím tlumit, případně je nechávám „vyšumět“. Bohužel pokud k nějakému partnerskému konfliktu dojde, vždy to děti odnesou. Jsem na ně přísnější a míň trpělivější.“

R5: „Většinou na sebe křičíme, protože jsme oba cholerici. Tím pádem je to taková italská domácnost. Když se hádáme, tak nejhorší jsou hádky v autě. Když se ta hádka týká celé rodiny, tak jim to pak musím vysvětlit. Doma se hádáme ve vedlejší místnosti, před nimi přímo ne, ale děti to určitě slyší. Moje chování je stále stejné k dětem. S manželem se po hádce většinou usmíříme asi tak do hodiny, a pak se spolu už bavíme.“

R6: „Před dětmi se hádáme. My jsme u toho velmi hluční. Snažím se, aby děti viděly, nejen to, že se pohádáme, ale i to, že se dokážeme domluvit, a že to nevede k rozchodu. Děti se nám nepletou do cesty v průběhu hádky, takže to na ně nemá nějaký vliv.“

R7: „Hádáme se před dětmi, u nás jsou velmi bouřlivé hádky, jako v Itálii. Vysvětluju jim já, proč jsme se pohádali s manželem. Někdy jsou svědky veškerých fází té hádky, i usmíření, i toho, že uznáme chybu. Z těchto důvodů bývám nervózní, nevyspalá a k dětem se chovám neadekvátně, poté se jim mnohokrát omlouvám.“

R8: „Neřeším partnerské konflikty před dětmi. Po hádce jsem snad někdy nervóznější, jinak moje chování k dětem je stejné.“

3. Jak řešíte konflikty s dětmi? (Stačí dítěti jen domluvit, zopakovat, přikázat, rodinná porada).

R1: „Řeknu pokyn, případně zopakuju několikrát, případně nepříjemně zahučím, složitější věci probereme společně.“

R2: „Nejprve je žádám, aby udělali to, co chci. Pak jsem ochotná to maximálně dvakrát zopakovat v klidu. Poté začnu velmi zvyšovat hlas a už to lítá, křičím a dosahuji toho, čeho chci pod tlakem.“

R3: „Ne, rodinou poradu neděláme, jednou jsme ji zkusili. Ale já jsem cholerik a toto řešení opravdu nelze u nás praktikovat. Řeším problém s každým individuálně rozhovorem v ten daný okamžik a snažím se předejít jednání v afektu. Pokud něco nesplní v daný okamžik, stanovuji jim, co budou dělat, např. fyzickou práci (budeš vysávat, nebo vynášet smetí), nikoliv zákaz televize.“

R4: „Používám domluvu, většinou stačí v situacích, kterým děti nerozumí. Pokud zvolím výklad vhodnou formou, která je zaujme, máme vyhráno a není potřeba přikročit k jiným trestům.“

R5: „Musím zakazovat a vyhrožovat, aby mě poslechly. Zkousím to nejprve domluvou, ale na to opravdu nereagují. Oni reagují až na nějakou hrozbu trestu.“

R6: „Snažím se řešit konflikty domluvou s každým zvlášť, donutit je omluvit se navzájem.“

R7: „Záleží na situaci. Snažím se jim vše nejprve vysvětlit na příkladech, proč to po nich chci, že každý má své povinnosti. Když to nefunguje, pak nastoupí tresty a já začnu křičet. Jdu na to direktivně. S tím že já jsem to rozhodla, a že to tak chci.“

R8: „*Nejprve domluva, opakování, a poté už příkaz nebo trest.*“

3a) Používáte fyzické tresty? Jaké?

R1: „*Ne.*“

R2: „*Ano jsem ochotná dát i pohlavek, když mi dítě odmlouvá a je drzé.*“

R3: „*Fyzické tresty nepoužívám.*“

R4: „*Fyzické tresty (plácnutí na zadek, pohlavek) používám v situacích, kdy se děti snaží překračovat své hranice, bez fyzického kontaktu totiž nepřestanou.*“

R5: „*Fyzické tresty používám minimálně. To už musím být hodně rozčilená. Dávám ji třeba po ruce nebo přes zadek, ale to už je opravdu za něco strašného.*“

R6: „*Ne, snažím se dětem domlouvat. Velmi výjimečně jsem dříve dala přes zadek. Už jsou velcí, je to zbytečné, skoro až směšné.*“

R7: „*Často používám pohlavek, plácnutí přes rameno, přes zadek a třesu s nimi.*“

R8: „*Ne vůbec je nepoužívám.*“

3b) Jaké jiné tresty používáte?

R1: „*Vlastně jen zákaz počítače. Jinak obvykle stačí upozornit na důsledky. Například řeknu, když si to neuklidíš teď, nestihneš pak večerní čtení, a tak podobně.*“

R2: „*Ano, zákaz televize, počítače, navíc úkoly do školy. Zákaz něčeho, co měli slíbené třeba.*“

R3: „*Používám spíš tresty ve smyslu pozitivním něco tvořit, než ve smyslu negativním, zakazuji ti tohle to.*“

R4: „*Používám zákaz počítače a sladkostí.*“

R5: „*Zákaz jít ven na dvůr, zákaz tabletu, zákaz televize, případně kombinace všech těchto variant.*“

R6: „*Zákaz televize. U dcery zákaz sladkostí. Toho co mají prostě rádi. Aby si uvědomili, že je to pro ně nějaká sankce. Něco co pocítí.*“

R7: „*Zákaz hraní na počítači, tabletu, koukání na televizi.*“

R8: „Zakážu jim většinou televizi a počítač.“

3c) Používáte stále stejnou metodu při řešení konfliktu, nebo i jinou alternativu? Co to ovlivňuje?

R1: „Únava určitě ovlivňuje trpělivost. Někdy vydržím v klidu pokyn zopakovat čtyřikrát a nakonec si z toho udělat legraci, někdy vyjedu už napodruhé. Taky záleží, zda musím napomínat stále dokola za stejnou věc, to jsem mnohem méně trpělivá.“

R2: „Řekla bych, že stále stejnou, domlouvám, upozorním párkrát, pak křičím, případně vlepím facku. A pak taky následuje nějaký zákaz. Když jsem nervózní a unavená, tak to křičím skoro hned.“

R3: „Jsem stále stejná. Působí na mě únava, psychické vyčerpání, pracuji od sedmi do půl čtvrté. Mám čas se uklidnit jen po cestě z práce. Když přijdu domů, jsem unavená a potřebovala bych čas pro sebe. V okamžiku, kdy vstupuji do bytu, všichni se na mě okamžitě vrhnou a mají na mě požadavky, vyžadují mou pozornost včetně manžela. Nemám pro sebe dostatek volného času.“

R4: „Záleží na situaci a do jaké míry děti zlobí. Osvědčilo se mi i počítání do tří. Ale nejprve domlouvám, pak přejdu k výhružkám a trestům. Ovlivňuje mě má celková nálada, únava a atmosféra doma.“

R5: „No tak když si třeba někdy něco přečtu, tak se to snažím použít. Ale pak se vrátím k osvědčeným postupům.“

R6: „Bud' konflikt řeším tak, že řeknu, bude to takhle, nebo se jím snažím vysvětlit tu lepší variantu. Snažím se nezakazovat. Řeknu, když to uděláš takhle, tak to bude tak, anebo když to uděláš jinak, tak to bude takhle. Dávám jim možnost se rozhodnout. Ovlivňuje mě, jak se zrovna cítím, jestli jsem měla v práci náročný den, kolikrát mě ten den děti už rozčílily a tak podobně.“

R7: „Hodně to ovlivňuje to, zda konflikt řešíme doma, nebo někde na veřejnosti. Doma si na ně víc zařvu než na veřejnosti. Používám stejné metody, jen občas, když na něco narazím, tak se to snažím použít. Ale člověk jede v zajetých kolejích. Občas si vzpomenu na některé metody, které jsem dříve zkusila, odvést pozornost na jinou činnost, ale člověk si na ně nevzpomene, když adrenalin stoupá.“

R8: „Většinou řeším konflikty stejně. V poslední době mě ovlivňuje situace v mé práci a studium ve škole. Jsem na děti víc přísná a miň trpělivá.“

3d) Jak řešíte sourozenecké konflikty?

R1: „Chvilí poslouchám, pak většinou vstupuju, aby se nerozvinula hádka. Snažím se nerozhodovat „o pravdě“, spíš vysvětluju nutnost dohody a spolupráce. Když vidím, že jeden druhého schválně provokuje, tak zasáhnu.“

R2: „No to je taky těžké, snažím se je neřešit (hádky). Chci, aby si to vyřešily samy. Dřív když byly děti menší, tak jsem k nim pořád běhala, protože se to prostě nedalo poslouchat. Dnes chodí zas ony za mnou si stěžovat, to prostě musím řešit, a rozhodnout co a jak se udělá. Neměla bych klid a ony by se byly schopny dohadovat celý den, nebo by si pak začaly ubližovat.“

R3: „Těžko jejich konflikty rozdýchávám, protože jsem cholerik. Mají velice intenzivní konflikty. Hledat viníka, je velmi těžké. Snažím se být spravedlivá. Snažím se najít důvod, za co seřvu jednoho i druhého. Vyslechnu oba dva a dávám tresty oběma, nebo je donutím si podat ruce. Vstupuju i do drobných hádek, leze mi to na nervy, nevydržím to.“

R4: „Myslím si, že nemám optimální řešení pro sourozenecké konflikty. Většinou do nich vstupuju ihned, a s tím aniž bych měla dostatek informací. Snažím se tyto konflikty rychle ukončit, ale nemám nejspravedlivější řešení.“

R5: „Já vstupuju až do násilí. Hádky neřeším. To je vždy zavřu, ať si to vyřikají samy. Potom si chodí postupně stěžovat, tak se je snažím nějak usmiřovat. Všeobecně se snažím vždy říct jednomu, když nebude provokovat toho druhého, tak ten první mu dá asi pokoj a nebude mu ubližovat.“

R6: „Většinou musím mluvit s každým zvlášť. Donutit je, aby se omluvily navzájem, to je už velmi obtížné. Většinou nevím, kdo za co může. Jsou stejní, nebývá tam jeden viník, jeden provokuje, druhý se nechá a naopak. Za dané konflikty, mohou vždy oba. Netrestám je, prostě to řeším domluvou a chci, aby se omluvily a pochopily, že to takhle nejde. Snažím se nevstupovat do každé jejich hádky, ale je to těžké, když na sebe už řvou. Oni buď začnou fyzickým násilím, nebo po dohadách k němu přejdou.“

R7: „Snažím se je nechat, ať si to vyřeší samy. Pokud to ovšem nevede k tomu, že jsou už na sebe agresivní, zlí a přes míru vulgární. Nejlepší alternativa je odvést pozornost někam jinam. Každého zaměstnat jinak.“

R8: „Chvilí sečkám, dle potřeby vstoupím a zakročím.“

3e) Jak řeší partner/manžel konflikty s dětmi?

R1: „Manžel s dětmi konflikty téměř nemá, má mnohem větší trpělivost než já a neřeší nedůležité věci. Zatímco já stupňuji hlas a důrazněji upozorňuji, že něco říkám už potřetí, manžel je dlouho klidný a pak z ničeho nic důrazně zasáhne. Nejvíce se to projevuje při přípravě do školy. Je klidný, i když něco nechápou, nepoužívá ironii. Občas ale dostanou i na zadek.“

R2: „Partner je častěji klidnější než já. Ale řekla bych, že s nimi nemá tolik konfliktů, protože vlastně není tolik doma. Ony ho pak rozčilují jen tím, že si třeba moc nahlas hrají. Chce si prostě odpočinout a mít klid. Tresty nedává, jen křičí. Ale co řekne, tak prostě platí a ony to hned udělají. To já to musím říct vícekrát.“

R3: „Manžel neustále dává zákazy a nekontroluje jejich dodržování. A dává je tak složité, že jsou těžko udržitelné pro všechny. Fyzické tresty nepoužívá, ale celkově je velmi přísný a co řekne, tak to tak musí být.“

R4: „...většinou nechává manžel řešení konfliktů na mně. Vím ale, že zatím co já řeším vše ihned, on někdy používá to, co já chápu jako odložené tresty. Když dítě dopoledne zlobilo, tak večer se tedy nesmí dívat na televizi.“

R5: „On na ně v podstatě jen zařve, on je vůbec neumí řešit.“

R6: „Řeší je oproti mně autoritativně. Drží se postupu, prostě jsem to řekl, a tak to bude. I když je to špatně. Je většinou unavenější než já, chodí později domů a nemá rád, když mu naruší někdo jeho ego tím, že někdo neudělá něco, tak jak on si představuje. Na druhou stranu si po takovém konfliktu uvědomuje, že to nebylo správné. Chová se většinou k dětem tak, jak se chovali jeho rodiče k němu. Používá v afektu facky, zažil složité dětství...“

R7: „Manžel se snaží víc dětem vysvětlovat a ne dávat příkazy. Někdy to vysvětluje dětem až moc zdlouhavě, ony už pak vlastně nechápou, co po nich přesně chce. Řekla bych, že si tím kompenzuje to, že s námi není moc doma. Díky práci má moc starostí a problémů a někdy se stane, že je zbytečně moc přísný. Ale na druhou stranu, je důslednější než já.“

Zákazy dává stejně jako já. Ale přenáší na mě úlohu toho, kdo má hlídat jejich dodržování, protože není často doma a tím mě rozčiluje.“

R8: *„Manžel vždy rázně zakročí. Fyzické tresty nepoužívá.“*

3f) Kde hledáte inspiraci nebo pomoc, jak nejlépe řešit konflikty s dětmi?

R1: *„Řídím se vlastní intuicí. Jsem přesvědčená, že pro rodiče není dlouhodobě udržitelné snažit se aplikovat nějaké „vyčtené“, výchovné metody, pokud jsou pro ně nepřírozené.“*

R2: *„Hodně vše řeším s kamarádkama, které mají stejně staré děti. U nich hledám pomoc, co a jak vylepšit, a jak na ty děti. Nahlédla jsem párkrát do odborné literatury, ale to prostě nelze vždy v dané situaci aplikovat. V danou chvíli si na to prostě nevzpomenu.“*

R3: *„Odbornou literaturu nesnáším, připadá mi to všechno na jedno brdo. Nemůžu se tím prokousat. Snažím se koukat kolem sebe, jak to dělají jiní (kamarádky, přátelé).“*

R4: *„Hledám inspiraci u kamarádek a v odborné literatuře – internet a knížky z knihovny.“*

R5: *„Bud' nějaká literatura, nebo něco na internetu, případně samozřejmě kamarádky.“*

R6: *„Řeším to se skupinou kamarádek. Jedna moje kamarádka je velmi inspirativní, v její domácnosti se na děti nekřičí a vše prostě funguje. Snažím se něco si z toho vzít. Byla jsem na přednášce „pevného obětí“ od Prekopové. Mám doma knížku Respektovat a být respektován. Z toho něco málo jsem si vzala, ale spíš sleduji, jak to dělají ostatní kolem mě. Snažím se dělat něco lépe, ale nejde to tak. Velmi mě ovlivňuje asi to, že jsem cholerik, a to jak jsem byla vychovaná.“*

R7: *„Přečtu si zajímavé články, občas nějakou knížku, nebo odbornou literaturu. Navštívili jsme psychologa kvůli sourozeneckým konfliktům. Pomohlo nám to, jak přistupovat ke každému dítěti, protože jsou každý diametrálně odlišní.“*

R8: *„Nikde, řídím se intuicí.“*

3g) Co myslíte, že by pomohlo, aby nedocházelo tak často ke konfliktům, a aby nebyly tak vyhrocené mezi Vámi a dětmi? Co by to zlepšilo?

R1: *„Moje lepší sebeovládání. Více času ve všední dny odpoledne. Paní na úklid.“*

R2: „Kdybych měla zkrácenou pracovní dobu. Neměla z práce takový stres, byla bych víc v klidu a odpočatá. Nebyla bych na děti asi tak přísná, ukřičená a zlá.“

R3: „Kdybych nebyla neustále uhoněná a unavená.“

R4: „Všimla jsem si, že konflikty mezi mnou a dětmi jsou nejvyhrocenější, pokud z nějakého důvodu nejsem spokojena sama se sebou, se svým partnerským vztahem nebo pokud mám nějaké zdravotní problémy. Zdá se mi tedy, že paradoxně by bylo dobrou cestou snažit se o svou vnitřní vyrovnanost a spokojenost a budovat svůj vlastní pozitivní přístup k životu.“

R5: „Asi abych byla klidnější.“

R6: „Musela bych se změnit já celá. Mít více klidu a času.“

R7: „Kdyby byla doma větší pohoda. Máme moc starostí a povinností. Pomáhám manželovi s chodem firmy. Řešíme jen provozní věci jak s dětmi, tak s manželem. Nemáme na sebe s manželem ani s dětmi dostatek času a možnost si v klidu popovídat. Držím se hesla, co nemusíš udělat dnes, můžeš udělat později. A to bych měla asi taky změnit.“

R8: „Konflikty nejsou až tak vyhrocené, spíše se jedná o běžné věci, které řeší všichni rodiče. Lepší by bylo mít více času na děti, být bez stresu ze zaměstnání. Určitě i ekonomická jistota je důležitá, aby byl člověk v klidu a pohodě.“

3h) Najdete si nějaký čas pro sebe a své koníčky, záliby, popř. odpočinek?

R1: „V týdně opravdu nemám čas, i kdybych chtěla. Než udělám po práci s dětmi úkoly a vše kolem domácnosti, je večer. To už se cítím unavená a chystám se spát. Přečtu si maximálně tak knihu před spaním.“

R2: „Stále si říkám, že se konečně začnu věnovat sama sobě. Nemám sílu, a když už jí mám, tak prostě manžel není doma, aby on byl s dětmi. Relaxuju jen domácími pracemi.“

R3: „Moc času mi nezbyvá na odpočinek, natož na koníčky a posezení s kamarádkami. Přečtu si občas knihu, když je čas. A to u ní skoro hned usnu.“

R4: „Nemám čas, ani sílu na žádné koníčky. Jsem dlouho do večera v zaměstnání. Tak zhruba šestkrát do roka posedím s kamarádkami, ale proti manželovi je to nic.“

R5: „Pouze o víkendu si jdu zaběhat, ale to je v jarním období. A v týdně, když přijdu domů, tak nemám moc času na sebe. Ihned se věnuju domácnosti a dětem.“

R6: „Najdu si čas tak dvakrát týdně na cvičení. Víc nic. Nejde to jinak.“

R7: „Už si ani nevzpomínám, kdy jsem si byla zacvičit nebo sednout na kávičku jen tak. Jsem skoro pořád s dětma sama doma a musím je nejprve obstarat a pak je už tak pozdě, že se mi ani nechce.“

R8: „Ano, chodím dvakrát do týdne cvičit pilates. Ale je to často honička, musím rychle vše zařídit doma, a pak můžu vyrazit.“

4.5 Kazuistiky

Pro studium konfliktů mezi matkami a dětmi jsem zvolila i metodu kazuistiky. Z důvodu získání podrobnějších informací o prostředí, ve kterém vyrůstaly matky a do jaké míry to ovlivnilo chování k jejich dětem. Při kazuistikách jsem se zaměřila zejména na rozdílný výchovný styl dle Lewina, který matky při výchově uplatňují.

Respondent 1 (39 let), (dcera 9 let, syn 7 let)

R1 vyrůstala v úplné rodině s mladším bratrem. Výchovu svých rodičů vnímá jako přísnou, ale bez fyzických trestů. Jako trest používali pouze výhružku (vařečka na zadek). Otec byl autoritativní, ale nebýval příliš často doma. Nejvíce času s nimi trávila matka, která zastávala spíše demokratický styl výchovy. R1 se domnívá, že: „...sama jsem byla vychovávána spíše na základě nezpochybnitelné autority rodičů, ale dítě to vždy vnímá jinak – těžko to posuzuji a myslím si, že na mě měli rodiče více času, než mám já nyní na své děti.“ R1 tvrdí, že se chová při konfliktech s dětmi stejně jako matka.

Respondent 2 (36 let), (syn 9 let, dcera 7 let)

R2 vyrůstala v úplné rodině jako jedináček. Výchova byla ze strany matky a otce autoritativní bez fyzických trestů. R2 uvádí: „matka i otec byli pro mě velkou autoritou, stačilo jen, jakým tónem to řekli a podívali se na mě a já prostě poslechla, ...nepamatuji si, že by mi dali na zadek nebo facku, prostě nebylo potřeba. Asi si vybudovali respekt, který já tak velký u svých dětí nemám.“ Matka R2 nezastává tak autoritativní styl výchovy, ale když je potřeba, je ochotná dát pohlavek, když dítě odmlouvá a je drzé. „To nemám ráda.“

Respondent 3 (39 let), (dcera 11 let, syn 9 let)

R3 vyrůstala v úplné rodině s mladší sestrou. Otec byl silně autoritativní: „*Otec nad námi stál a dával samé příkazy. Všechno ti zakazují, do školy budeš chodit, na brigády budeš chodit, nesmíš televizi, nesmíš nic, prostě tvrdé zákazy.*“ Matka zastávala spíše liberálnější přístup. Výchova rodičů se bez fyzických trestů neobešla. R3 se chová ve výchově jako její matka demokraticky a je zásadně proti fyzickým trestům.

Respondent 4 (38 let), (syn 9 let, dcera 6 let)

R4 vyrůstala v úplné rodině se starším bratrem a sestrou. R4 uvádí, že její výchova byla spíše volnější, otec byl autoritou a občas používal fyzické tresty. R4 tvrdí: „*Matka s námi trávila více času než otec a nepoužívala fyzické tresty, nýbrž otec ano.*“ R4 se snaží nechovat jako matka: „*Nechovám se stejně, matka byla často pasivní, možná k tomu dojde, až budu starší.*“ Fyzické tresty používá podobně jako otec. „*Fyzické tresty (plácnutí na zadek, pohlavek) používám v situacích, kdy se děti snaží překračovat své hranice, bez fyzického kontaktu nepřestanou.*“

Respondent 5 (37 let), (syn 9 let, dcera 7 let)

R5 vyrůstala v úplné rodině jako jedináček. Výchovu zastávala pouze babička. „*Co si pamatuji, vychovávala mě jen babička, byla na mě velmi hodná a fyzický trest nikdy nepoužila.*“ R5 je naopak ve výchově autoritativní a zastává fyzické tresty jen výjimečně: „*Fyzické tresty používám minimálně. To už musím být hodně rozčilená.*“

Respondent 6 (37let), (syn 10 let, dcera 7 let)

R6 vyrůstala v úplné rodině se starší sestrou. Výchova byla autoritativní, s fyzickými tresty jen na straně otce. „*Dostávali jsme na zadek, častým trestem bylo domácí vězení. Jednalo se s námi formou zákazů a příkazů. A toho se snažím vyvarovat.*“ Matka byla klidnější a o všem si s nimi vždy jen promluvila. „*Chovám se stejně jako moje matka. Ne, snažím se dětem domlouvat. Už jsou velcí, je to zbytečné, skoro až směšné.*“

Respondent 7 (39let), (syn 11 let, dcera 9 let)

R7 vyrůstala v úplné rodině s mladší sestrou. Výchova byla příliš autoritativní převážně ze strany otce. „*Otec dával příkazy typu, tak to bude, tak se to udělá a hotovo. Vše se řešilo bez diskuse, nebyla jiná alternativa. Snažím se vyhybat stejné metodě, kterou měli moji rodiče.*“ R7 přiznává, že se v určitých situacích chová podobně jako matka a fyzické tresty používá. „*Dokázala jsem syna několikrát udeřit a křičet na něj. Bylo mi to pak velmi líto, jak jsem se chovala a omluvila jsem se mu.*“

Respondent 8 (35let), (dcera 11 let, syn 8 let)

R8 vyrůstala v úplné rodině se dvěma staršími bratry. Výchova byla autoritativní ze strany matky bez využívání fyzických trestů. Otec do výchovy příliš nezasahoval. R8 se snaží ve výchově nebýt tak přísná jako její matka. „*Nechci být jako má matka, s dětmi se snažím vše řešit domluvou. Zásadně jsem proti fyzickým trestům.*“

Shrnutí

Ze všech odpovědí získaných při interview plyne, že všechny matky jsou ovlivněny výchovou a prostředím, ve kterém vyrůstaly. Většinou matky přiznávají, že jednají při konfliktu s dětmi podobně jako jejich matky, ale snaží se nejednat tak autoritativně. Ze získaných informací vyplývá, že fyzické tresty byly uplatňovány dříve mnohem více a nyní jen málokterá matka fyzický trest skutečně použije. V současnosti je nejčastější reakcí matek při řešení konfliktů s dětmi podrážděný tón hlasu a křik v afektu. Nyní je tento způsob řešení konfliktu ještě umocněn narůstajícím stresem, který si matky přináší z časově náročného zaměstnání, a to ještě musí zastat veškeré domácí práce. Matky uvedly, že na sebe nemají dostatek času, stejně tak na své koníčky, přátele i partnera. Z odpovědí matek se ukázalo, že otcové jednají při řešení konfliktu s dětmi podobně jako jejich otcové. Tráví příliš mnoho času v zaměstnání, jsou velice přísní, nemají trpělivost a jednají vždy autoritativně a často v rozporu s jednáním matek. Fyzické tresty sice uplatňují, ale pouze v krajních případech a většinou se jim snaží vyvarovat.

4.6 Analýza interview

Analýza interview byla provedena po zapsání odpovědí všech respondentů a následné diskusi s položením doplňujících otázek, které podrobněji specifikovaly jádro výzkumu.

Tematický okruh 1: Jaké druhy konfliktů se v rodině vyskytují.

V úvodu interview byla všem respondentům položena otázka, jaký mají názor na konflikty v rodině obecně. Všichni respondenti se shodli na tom, že se jedná o přirozený jev v každé rodině.

R6: *„Bez nich to nejde, když nejsou konflikty v rodině, znamená to, že si jsou asi lhostejní.“*

R1: *„...pomáhá dítěti naučit se vypořádat s konflikty do budoucna.“*

Při zaměření na řešené druhy konfliktů v těchto rodinách jsem zjistila, že nejčastějším konfliktem mezi matkou a dítětem u všech respondentů je neuposlechnutí dítěte z důvodu rozdílného pohledu na daný problém.

Konflikty se nejčastěji týkají přípravy do školy a to zejména u chlapců, což potvrzuje polovina respondentů.

R2: *„Syn je moc hodný, ale dělá mu problém škola, ta ho nebaví a dělal by vždy raději něco jiného.“*

Dívky mají tendenci se většinou připravovat do školy samy a nevyžadují takovou pozornost matky.

Dalším konfliktem, který všechny matky řeší, jsou sourozenecké vztahy.

Příkladem pro nepříliš častý konflikt v rodinách je plnění domácích povinností. Pouze matka R8 uvedla, že děti mají stanovené pravidelné domácí povinnosti (úklid pokoje, zalévání květin, vynášení odpadků...) a tudíž těmto případným konfliktům týkajících se plnění domácích povinností předchází.

Ostatní nemají žádné pravidelně stanovené povinnosti, tedy vzniká konflikt při jejich plnění.

R7: „Nemáme prostě zaběhlý rituál, takže ani děti přesně nevědí, co vlastně kdy by měly dělat, a tím pádem si neplní své domácí povinnosti.“

Rozdíl mezi přístupem dívek a chlapců ke konfliktu je ten, že dívky více diskutují, odmlouvají a vymýšlejí.

R2: „Jen je víc drzá a odmlouvá.“

R5: „Dcera je drzá. Tak řešíme spory ve smyslu, co si ke mně dovoluje. To syn si vůbec třeba nedovolí, to co si ona dovolí.“

R7: „Dcera udělá vše, jen kolem toho nadělá moc řečí. Dokáže se mnou sáhodlouze řešit, proč to zrovna nejde, proč to udělat později, a tak podobně. A to mě hodně rozčiluje a já většinou nemám čas to s ní řešit a díky tomu se dostáváme do konfliktů.“

Shrnutí

Z interview vyplynulo, že konflikty jsou naprosto běžnou součástí každodenního rodinného života. Matky uvedly, že mezi nejčastější konflikty patří neuposlechnutí dítěte jakéhokoliv požadavku (příprava do školy, plnění domácích povinností, odmlouvání, drzost a sourozenecká rivalita). Matky se shodly, že řeší jiné konflikty s dcerami a jiné se syny. Dcery bývají obecně více drzé a často odmlouvají, školní povinnosti si ale plní, což se nedá říci o synech, kteří školu považují za nepříjemnou povinnost.

Tematický okruh 2: Jaké jsou hlavní příčiny konfliktů.

Jako hlavní příčinu konfliktu uvedla většina matek nedůslednost ve výchově, kterou se snaží dodržovat. Pouze R7 přiznává, že je nedůsledná.

R7: „U mě je to problém, že nejsem důsledná. Nemáme zaběhlý rituál.“

Díky důslednosti ve výchově dosáhnou matky požadovaného cíle téměř všechny, jen R7 uvádí, že požadovaného cíle nedosáhne.

R7: „Moc nejsem důsledná. Kolikrát dětem ustoupím a udělám si to, co jsem chtěla sama.“

Všechny matky mají stanovená určitá pravidla a snaží se je dodržovat.

R1: „Ano, máme a většinou dodržujeme. Čas kdy se jde spát, dobu hraní na PC, věci co musí udělat ihned po příchodu domů, hračky nepatří na jídelní stůl.“

R2: „Pravidla máme, lpím na jejich dodržování, já je dodržuji, snažím se dětem ukázat, že to co po nich chci, dělám i já.“

Matka R5 a R7 se o dodržování pravidel snaží, ale jejich manželé před dětmi stanovená pravidla nedodržují a jsou tak dětem špatným příkladem.

R5: „Tatínek řekne, nebudeme mluvit sprostě, ale sám to nedodržuje. Jinak pravidla máme a řídím se jimi i já. Neporušuji je. Například jídlo jíme jen v kuchyni, ne v obýváku. Tak to já dodržuji a manžel ne.“

R7: „Snažíme se, ale pokaždé to nevyjde, protože máme mnoho zájmů a pokaždé je to nějak jinak. A hodně nám to narušuje náš tatínek. On něco domluví, nebo něco slíbí, a pak to nestihne. Děti jsou pak našťvané...“

Pouze R1 uvedla, že z dodržování některých pravidel ustoupila, poté co s manželem zjistili, že je sami nejsou schopni dodržovat.

R1: „Musím přiznat, že jsme některá pravidla zmírnili poté, co jsme je my dospělí nechtěli respektovat (např. u jídla se nedívá na televizi – jsou situace, kdy se díváme).“

Další příčinou konfliktů je neshoda mezi partnery, která je řešena před dětmi. Matky R1 a R8 uvádí, že partnerské neshody před dětmi zásadně neřeší.

R8: „Ne, neřeším partnerské konflikty před dětmi.“

R1: *„Významnější partnerské konflikty nemáme, pokud ano, tak je vyřešíme mezi sebou, ne před dětmi. Neshoda se projeví spíš mlčením, než hádkou.“*

Ostatní matky řeší partnerské neshody před dětmi, i když ví, že by neměly.

R2: *„Partnerské konflikty se snažíme řešit bez křiku, ale nejde nám to. Děti jsou svědky skoro vždy, až je mi to někdy líto, chováme se někdy s manželem velmi nevhodně. Ale po čase se spolu zase bavíme a někdy se dokážeme i navzájem omluvit, ale je to těžké. Když byly děti malé, tak syn i dcera plakaly. Když nás viděly při hádce, nechápaly to, dnes už jsou velcí a myslím, že si uvědomují, že je to normální, že se to občas stane a rodiče si prostě potřebují něco vyříkat.“*

R5: *„Většinou na sebe křičíme, protože jsme oba cholerici. Tím pádem je to taková italská domácnost. Když se hádáme, tak nejhorší jsou hádky v autě. Když se ta hádka týká celé rodiny, tak jim to pak musím vysvětlit. Hádáme se ve vedlejší místnosti, před nimi přímo ne, ale děti to určitě slyší.“*

Matky R3 a R6 se domnívají, že je partnerská hádka součástí života a není zapotřebí se před dětmi skrývat.

R3: *„Hádáme se s partnerem před dětmi, myslím si, že to patří k životu. Musí se naučit, že se lidi hádají a zároveň mezi sebou diskutují a komunikují tak, aby mezi sebou ten spor vyřešili.“*

R6: *„Před dětmi se hádáme. V tom řevu nás určitě děti napodobují. My jsme u toho velmi hluční. Snažím se, aby děti viděly, nejen to že se pohádáme, ale i to že se dokážeme domluvit, a že to nevede k rozchodu.“*

Shrnutí

Z odpovědí matek lze usoudit, že nejčastější příčinou konfliktu je nedůslednost ve výchově, kterou považují za prioritu. Jako další příčinu vedoucí ke konfliktu uvedly

nedodržování stanovených pravidel. Matky přiznávají, že nemají pevně stanovená pravidla a mnohdy jsou dětem špatným příkladem, což se ještě více potvrzuje u otců.

Neopomenutelnou příčinou jsou pochopitelně partnerské neshody řešené před dětmi. Matky souhlasí s tím, že děti by neměly být svědky těchto hádek, ale jsou i takové, které tvrdí, že není na škodu, aby viděly, že některé věci nelze řešit jen v klidu a měly by vždy vést k vyřešení daného konfliktu a usmíření.

Tematický okruh 3: Jaké způsoby řešení konfliktů rodiče uplatňují.

Skoro všechny matky řeší konflikty s dětmi nejdříve domluvou. Matky R1 a R2 dětem nedomlouvají, ale pokyn zopakují a zdůrazní dikci.

R1: „*Řeknu pokyn, případně zopakuju několikrát, případně nepříjemně zahučím...*“

R2: „*Nejprve je žádám, aby udělaly to, co chci. Pak jsem ochotná to maximálně dvakrát zopakovat v klidu. Poté začnu velmi zvyšovat hlas a už to lítá, křičím a dosahuji toho, čeho chci pod tlakem.*“

Pokud matky nedosáhnou požadovaného cíle domluvou, volí alternativu zákazu či trestu. To potvrdily všechny matky, především zakazují používání počítače, pouštění televize a požívání sladkostí. Pouze matka R3 uvádí, že zákazy nepoužívá, ale jako trest musí děti vykonat určitou domácí práci.

R3: „*Pokud něco nesplní v daný okamžik, stanovuji jim, co budou dělat, např. fyzickou práci (budeš vysávat, nebo vynášet smetí), nikoliv zákaz televize.*“

Při řešení konfliktů nevyužívá fyzické tresty R1, R3, R6 a R8. Zbylé matky fyzické tresty do jisté míry využívají, i když výjimečně, až na matku R7, která fyzické tresty využívá poměrně často.

R7: „*Často používám pohlavek, plácnutí přes rameno, nebo přes zadek a třesu s nimi.*“

Zcela jiné řešení konfliktu vyžaduje dle matek řešení sourozeneckých vztahů. Pouze matky R3 a R4 vstupují do sourozeneckých hádek okamžitě a pokaždé, jelikož je tato situace pro ně neúnosná.

R3: *„Těžko jejich konflikty rozdýchávám, protože jsem choleric. Mají velice intenzivní konflikty. Vstupuju i do drobných hádek, leze mi to na nervy, nevydržím to.“*

Zbývající matky sourozenecké hádky neřeší hned, ale počkají, až si děti vyjasní vzájemný spor, a pokud ne a děti se už vzájemně ohrožují, tak zasáhnou. Některé volí individuální přístup a snaží se odhalit příčinu hádky. Jiné matky upřednostňují vzájemné usmíření a omluvu.

Žádná matka nepotřebovala vyhledat při řešení konfliktu se svými dětmi odbornou pomoc, jen matka R7 přiznala, že vyhledala pomoc psychologa.

R7: *„Navštívili jsme psychologa kvůli sourozeneckým konfliktům. Pomohlo nám to, jak přistupovat ke každému dítěti, protože jsou každý diametrálně odlišní.“*

Shrnutí

Nejčastějším řešením konfliktu je dle matek domluva. Pokud děti neuposlechnou, matky jim pokyn zopakují nebo zvýší hlas. Pokud se tento postup řešení mine účinkem, zvolí matky metodu zákazu, případně trestu v podobě vykonání určité domácí práce. Matky používají fyzické tresty jen velice zřídka, a to zejména ve stresu.

Jiná řešení uvedly matky u sourozeneckých hádek, kdy nelze jednoznačně uvést jednotný postup. Část matek vstupuje do konfliktu ihned, aniž by se zajímaly o důvody hádek. Jiné nechají sourozence, aby si sami daný problém vyřešili. Vstupují do hádky, až když se konflikt dostane na neúnosnou míru. Na tom, že sourozenecké hádky by měly končit vždy usmířením a vzájemnou omluvou, se shodly všechny matky.

Při řešení konfliktu se matky většinou řídí vlastní intuicí, čerpají ze zkušeností svého okolí, a to je pro ně většinou dostačující. Ojedinele si na téma řešení konfliktu přečtou snadno dosažitelnou odbornou literaturu nebo vyhledají pomoc u psychologa.

4.7 Dílčí závěr

Kvalitativní výzkum v úplných rodinách byl proveden pomocí interview a kazuistik. Zkoumaný soubor reprezentovala skupina osmi matek se dvěma dětmi mladšího školního věku. Otázky interview byly zaměřeny na pojem konflikt v rodině, druhy a příčiny konfliktu a jejich řešení. I přes různorodost odpovědí byla zřejmá jistá stanoviska v přístupu k řešení konfliktu, která v daných okruzích dominovala. Po ukončení interview si matky uvědomily řadu chyb, kterých se dopouští při řešení konfliktu s dětmi a vedlo je to k zamyšlení.

ZÁVĚR

Téma konflikt v rodině jsem si vybrala proto, že rodinu považuji za opěrný bod každého jedince. Ať je společnost v jakékoliv fázi vývoje, jakékoliv politické situace či kulturního nebo náboženského zaměření, vždy se člověk vrací ke své rodině a hledá v ní oporu a pochopení. Už z historie vyplývá, že každý si přenáší modely výchovy ze své vlastní rodiny a napodobuje styl výchovy svých rodičů.

V teoretické části své práce jsem se tudíž zaměřila na popis a srovnání tradiční rodiny v historii a současné moderní rodiny. S tím souvisí i styly, metody, zásady ve výchově, a tudíž i přístupy k řešení konfliktu. Důležité však je, ať se jedná o styl liberální nebo autoritativní, brát zřetel na jedinečnost dítěte a jeho potřeby. Snahou rodičů je vychovat ze svých dětí samostatné a úspěšné jedince, kteří se uplatní ve společnosti. Je pochopitelné, že během výchovy se rodiče setkávají s řadou problémů, které musí řešit a je na nich, jakou formu si zvolí. Neexistuje žádný univerzální návod, jak správně vychovávat a tedy jediným vzorem jsou nám naši vlastní rodiče, ale i ti se dopouštěli chyb. Většina rodičů má snahu vyvarovat se chyb svých rodičů a stát se tak lepším rodičem. Avšak ani to není zárukou, že budeme dobrými rodiči a budeme řešit konflikty správně. Každý se dopouští chyb a záleží jen na tom, jestli zvládne své chyby napravit a poučit se z nich. Mohou však nastat situace, kdy rodiče přestávají konflikty zvládat a v tom okamžiku je důležité si tuto skutečnost přiznat a obrátit se na odbornou pomoc.

Ve své praktické části jsem chtěla zjistit, jakým způsobem současní rodiče přistupují k výchově a k řešení konfliktů, které s výchovou souvisí. Zajímalo mě, zdali přejímají vzor od svých rodičů nebo volí alternativní způsoby výchovy, či čerpají informace z odborné literatury, případně využívají odborného poradenství.

Z mého výzkumu lze vyvodit závěr, že konflikty v rodinách jsou zcela přirozeným jevem, který se vyskytuje v každé rodině. Důležité je jim umět předcházet a naučit se je řešit. Typy konfliktů jsou ovlivněny nejen stávajícím rodinným prostředím, ale i prostředím, ve kterém rodiče vyrůstali. Každý rodič se snaží při řešení konfliktu jednat co nejlépe. Někdo je zastáncem fyzických trestů, jiný by je nikdy nepoužil. Každý z rodičů preferuje jinou variantu řešení. Někteří rodiče volí domluvu nebo diskusi, jiní zákaz nebo určitou formu trestu.

Komplexně se dá říci, že všichni respondenti jsou si vědomi svých chyb a nejednají při řešení konfliktů vždy tak, jak by měli, ale uvědomují si své chyby a snaží se jim vyvarovat. Ne vždy se jim to však daří.

Současní rodiče zpochybňují staré i nové metody rodičovství. Mají dojem, jakoby vůbec nic nefungovalo a přitom problémy jejich dětí stále přibývají. Na jedné straně se kritizuje přílišná volnost dětí, které jsou navíc rozmazlené, na druhé straně se zavrhuje zastaralé výchovné metody, jako jsou výprasky a křik. Je i mnoho rodičů, kteří věří tomu, že za vznik nových problémů mohou negativní změny ve společnosti, příliš velký vliv televize a reklamy, internetu a podobně. Vše souvisí se vším, ale hlavní problémy začínají už v rodině a v ní se mají také řešit. Má-li se změnit společnost, musíme začít sami u sebe.

Rodiče by měli jít dětem příkladem a být pro ně správným vzorem. Kromě pevně stanovených pravidel a důslednosti ve výchově je důležité naučit se dětem naslouchat. Výsledkem bude, že i děti budou naslouchat svým rodičům. To považuji jako podstatnou a nejdůležitější prevenci všech konfliktů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní publikace:

FABER, A.; MAZLISH, E. *Jak mluvit, aby nás děti poslouchaly, jak naslouchat, aby nám děti důvěřovaly*. (Přel. Vrůblová, E.) 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007, 248 s. ISBN 978-802-5117-477.

ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*. 1. vydání. Praha: Grada, 2011, 272 s. ISBN 978-802-4729-930.

ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 381 s. ISBN není uvedeno.

ČÁP, J.; MAZLISH, E. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. (Přel. Vrůblová, E.) 1. vydání. Praha: Institut sociálních vztahů, 1996, 248 s. ISBN 80-858-6615-3.

ČAPEK, J.; ČAPKOVÁ, M. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, 115 s. ISBN 978-80-7367-779-4.

ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vydání. Brno: Jan Šabata, 2000, 377 s. ISBN 80-7239-060-0.

DINKMEYER, D. C.; MCKAY, G. D. *Efektivní rodičovství krok za krokem*. (Přel. Boučková, B.) 2. vydání, Praha: Portál, 2008, 141 s. ISBN 978-80-7367-445-8.

HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. 4. vydání., Praha: Portál, 2010, 800 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

KRAUS, B. *Teorie výchovy*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 92 s. ISBN 978-80-87182-04-8.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-807-3673-833.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3674-076.

LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. vydání. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

MALACH, J. *Teorie metodiky výchovy*. 1. vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 228 s. ISBN 978-808-6723-297.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 5. vydání. Praha: Portál, 2008, 108 s. ISBN 978-807-3675-042.

MATĚJČEK, Z.; ČAPKOVÁ, M. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 5. vydání. Praha: Portál, 2012, 115 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-262-0202-8.

MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vydání. Praha: Grada, 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. ISBN 80-858-5024-9.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vydání. Praha: Academia, 287 s. ISBN 80-200-0690-7.

PREKOP, J.; SCHWEIZEROVÁ, CH. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. (Přel. Vrůblová, E.) 1. vydání. Praha: Portál, 1996, 302 s. ISBN 80-852-8277-1.

PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vydání. Praha: Grada, 2012, 208 s. ISBN 978-802-4734-705.

ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-859-3148-6.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007, 219 s. ISBN 978-807-3672-508.

STRAUSS, A.; CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. (Přel. Ježek, S.) 1. vydání. Boskovice, 1999, 196 s. ISBN 80-858-3460-X.

SVOBODOVÁ, J.; ŠMAHELOVÁ, B. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno: MSD, 2007, 140 s. ISBN 978-808-6633-817.

ŠMOLKA, P.; MACH, J. *Manželská a rodinná trápení*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008, 191 s. ISBN 978-807-3674-489.

TRÉLAÜN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. (Přel. Kozlíková, A.) 1. vydání. Praha: Portál, 2005, 143 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8935-6.

VAVŘÍK, M. *Základy sociologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 64 s. ISBN není uvedeno.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000, 522 s. ISBN 80-717-8308-0.

VÝROST, J. *Aplikovaná sociální psychologie I: [člověk a sociální instituce]*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998, 383 s. ISBN 80-717-8269-6.

VÝROST, J.; SCHWEIZER, CH. *Aplikovaná sociální psychologie III: sociálně psychologický výcvik*. (Přel. Vrůblová, E.) 1. vydání. Praha: Grada, 2008, 224 s. ISBN 80-247-0180-4.

VÝROST, J.; SCHWEIZER, CH. *Sociální psychologie*. (Přel. Vrůblová, E.) 2. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2008, 302 s. ISBN 978-802-4714-288.

Internetové zdroje:

Rodičovství. *NoKiddingCZ*. [online]. 2012 [cit. 2014-2-4]. Dostupný z WWW: <<http://www.nokiddingcz.com/nokiddingcz/>>.

Metody výchovy a jejich využití v závislosti na věku dítěte. *Pro sestry*. [online]. 2004 [cit. 2014-2-26]. Dostupný z WWW: <http://www.prosestry.cz/2014http://www.prosestry.cz/studijni_materialy/psychologie/metody_vychovy_a_jejich_vyuziti_v_zavislosti_na_veku_ditete>.